

Economisch-Statistische Berichten

Economische facetten van een traditie

★

Dr W. L. Groeneveld Meijer
Sinterklaas-omzetten

★

Drs A. P. van Gent
Suikergoed en marsepein

★

S. Brouwer
Invloed der belastingen op maatschappij
en bedrijfsleven

★

W. de Ridder
Premie- en Bijdrageregeling Woning-
bouw 1953

UITGAVE VAN HET NEDERLANDSCH ECONOMISCH INSTITUUT

38e JAARGANG

No 1905

WOENSDAG 2 DECEMBER 1953

KAS-ASSOCIATIE N.V.

SUIJSTRAAT 172

AMSTERDAM

Betaalkantoor voor coupons,
dividenden en uitgelote stukken

BETALEN • BEWAREN • BEHEREN

Diversen:

Aangeboden 1950 PEUGEOT
203. Prima conditie. M. W.
Lem. Ernst Casimirlaan 5,
Zeist.

EERSTE NEDERLANDSCHE

Verzekering-Mij. op het Leven en tegen invaliditeit N.V.

Aanpassing van ondernemingspensioen-
en spaarfondsen aan de
NIEUWE WETTELIJKE BEPALINGEN

Kantoor: Bellevuestraat 2, Dordrecht, Telefoon 01850-5345

Nationale Handelsbank, N.V.

Amsterdam - Rotterdam - 's-Gravenhage

Alle Bank- en Effectenzaken

Door onze talrijke overzeese vestigingen en onze vele buitenlandse relaties, zijn wij bij uitstek in staat U de helpende hand te bieden bij het zoeken naar nieuwe handelsrelaties over de gehele wereld.

Nederlandsche Handel-Maatschappij, N.V.

DEVIEZENBANK

HOOFDKANTOOR: AMSTERDAM, VIJZELSTRAAT 32

R. MEES & ZONEN

A° 1720

BANKIERS & ASSURANTIE-MAKELAARS

ROTTERDAM

AMSTERDAM - 's-GRAVENHAGE

DELFT - SCHIEDAM - VLAARDINGEN

H. BRONS Jr

MAKELAAR IN ASSURANTIËN

TELEFOON 11 19 80
(3 LIJNEN)

EENDRACHTSWEG 11
ROTTERDAM

ECONOMISCH- STATISTISCHE BERICHTEN

Uitgave van het Nederlandsch Economisch Instituut

Adres voor Nederland: Pieter de Hoochweg 120, Rotterdam-W.
Telefoon 38040. Giro 8408.

Bankiers: R. Mees en Zoonen, Rotterdam.

Redactie-adres voor België: Dr J. Geluck, Zwijnaardse
Steenweg 357, Gent.

Abonnementen: Pieter de Hoochweg 120, Rotterdam-W.

Abonnementsprijs, franco per post, voor Nederland en de
Uniegebieden en Overzeese Rijksdelen (per zeepost) f 26,—,
overige landen f 28,— per jaar. Abonnementen kunnen
ingaan met elk nummer en slechts worden beëindigd per
ultimo van het kalenderjaar.

Losse nummers 75 cts.

Aangetekende stukken in Nederland aan het Bijkantoor
Westzeedijk, Rotterdam-W.

Advertenties. Alle correspondentie betreffende advertenties
te richten aan de Koninklijke Nederlandsche Boekdrukkerij
H. A. M. Roelants, Lange Haven 141, Schiedam (Telefoon
69300, toestel 1 of 3).

Advertentie-tarief f 0,30 per mm. Contract-tarieven op aan-
vraag. Rubrieken „Vacatures” en „Beschikbare krachten”
f 0,60 per mm (dubbele kolom). De administratie behoudt
zich het recht voor om advertenties zonder opgaaf van
redenen te weigeren.

Economische facetten van een traditie

Niet ieder zijn de talenten, vereist voor het vormgeven aan de Sinterklaas-traditie, in zo ruime mate toebedeeld als de Sinterklaas-dichter uit De Genestet's „Sint Nicolaasavond". Voor de in dit opzicht misdeelden onder ons is er echter uitkomst: de ruilverkeersmaatschappij heeft ook hier een voor specialisatie geschikte economische functie gevonden. Zij, die vrezen er niet in te zullen slagen hun identiteit voor de vorsende blikken der kinderen te verbergen en om deze of andere redenen het grensoffer van een zeker geldbedrag lager aanslaan dan de bevrediging, genoten uit het behoud van eigenwaarde, kunnen worden geholpen. Sinterklaas is te huur.

Het aanbod van Sinterklazen is afkomstig van ingeschrevenen bij de Gewestelijke Arbeidsbureaux, (werk-) studenten, bureaux, die Sinterklazen verhuren en allerlei particulieren, die zich als Sinterklaas beschikbaar stellen. De aanbodsbronnen zijn derhalve talrijk en zeer gevarieerd. Dit houdt verband met het feit, dat het eenieder, die een behoefte gevoelt de rol van de goede Sint te vervullen, vrij staat zulks te doen. Bepaalde eisen van overheidswege worden niet gesteld, en Sinterklaas is, althans als Sinterklaas, niet aangesloten bij een organisatie.

Sinterklazen vormen geen homogene waar; er doen zich vele variaties voor. Sommigen hunner zijn alleenmaar-Sinterklaas, anderen daarentegen verenigen zodanige kwaliteiten in zich, dat zij hun opdrachtgevers een gehele avond aangenaam kunnen bezig houden. Voor de laatste categorie kan men zich bijvoorbeeld bij het Gewestelijk Arbeidsbureau wenden tot de afdeling arbeidsbemiddeling voor artisten en musici. Voor hen, die behoren tot de alleenmaar-Sinterklazen groep, is er geen speciale arbeidsbemiddeling; evenmin worden zij gekozen uit een bepaalde beroepscategorie der werkzoekenden. Wordt iemand voor het goedheilig ambt geschikt geacht, dan wordt de aanvraag aan hem doorgegeven, ongeacht het beroep, dat hij normaliter pleegt uit te oefenen. Het ligt voor de hand, dat binnen de zojuist genoemde categorieën ook nog tal van kwalitatieve variaties voorkomen. Kortom, Sinterklazen kunnen — ondanks de uniforme „verpakking" en de gelijkkluidende „handelsnaam" — worden gekwalificeerd als een sterk gedifferentieerde waar.

Het gebrek aan homogeniteit heeft zijn invloed op de prijzen, die voor de dienstverlening van Sinterklazen worden betaald. De honoraria van Sinterklazen, die, naar ons werd medegedeeld, van overheidswege noch door „ondernemers"-afspraken worden geregeld, lopen per Sinterklaas-type, en per Sinterklaas binnen een bepaalde soort, sterk uiteen. Meestal bepaalt Sinterklaas het tarief, waartegen hij zijn diensten beschikbaar stelt — hij is dan derhalve prijszetter; in vele gevallen is de prijs de resultante van persoonlijk loven en bieden der partijen. Dit voorkomen van geïsoleerde ruil doet het vermoeden ontstaan van gemis aan marktkennis bij de vragers met als gevolg onvoldoende doorzichtigheid van de markt en monopolioïde invloeden. De hieronder gegeven cijfers kunnen dan ook slechts worden beschouwd als een grove indicatie. Is de gehuurde Sinterklaas tevens artist, dan zijn voor de prijs moeilijk grenzen aan te geven; prijzen van f 75 en meer zijn geen uitzonderingen. Wordt Sinterklaas daarentegen gehuurd voor een kort bezoek binnen de familiekring, dan zijn de prijsgrenzen, inclusief Zwarte Piet, ongeveer f 2- en f 7,50. Voor een bezoek aan verenigingen is de prijs hoger. Een causaal verband tussen aantal toegesproken personen en tarief kon niet worden geconstrueerd. De Sinterklazen, die gedurende twee à drie weken in warenhuizen en dergelijke ondernemingen werkzaam zijn, genieten uit hoofde van hun „vaste" betrekking een relatief lager inkomen. Zij ontvangen een bedrag van ongeveer f 12 à f 15 per dag; Zwarte Pieten ongeveer de helft.

Resumerend kan worden vastgesteld, dat de markt voor Sinterklazen wordt gekenmerkt door vrije toetreding, sterk gedifferentieerde waar en vrije prijsvorming met gebrekkige marktkennis aan de vraagzijde. Theoretisch-economisch geeft een zodanige marktconstellatie aanleiding tot bedenkingen. Gelukkig loont het de moeite niet om regelen op te treden door het vaststellen van maximum- en minimumprijzen en door de toetreding slechts mogelijk te maken voor hen, die een vakdiploma kunnen overleggen. Wel is in sommige gemeenten een streven waarneembaar om de aankomst van Sinterklaas tot een publiek monopolie te maken. Moge dit streven tot de aankomst beperkt blijven!

z.

INHOUD

	Blz.		Blz.
Economische facetten van een traditie, door J. H. Zoon	963	Invloed der belastingen op maatschappij en bedrijfsleven, door S. Brouwer	970
De invloed van de December-feestdagen op de omzetten in de detailhandel, door Dr W. L. Groeneveld Meijer	965	Premie- en Bijdrageregeling Woningbouw 1953, door W. de Ridder	973
De suikerwerk-, cacao- en chocolade-industrie, door Drs A. P. van Gent	966	Bedrijfseconomische notities:	
		Het kleine bedrijf, door Drs J. C. Brezet	975
		Geld- en kapitaalmarkt, door Drs J. C. Brezet	976

COMMISSIE VAN REDACTIE: Ch. Glasz; H. W. Lambers; J. Tinbergen; F. de Vries; C. van den Berg (secretaris). Redacteur-Secretaris: A. de Wit. Assistent-redacteur: J. H. Zoon.

COMMISSIE VAN ADVIES VOOR BELGIË: F. Collin; J. E. Mertens; J. van Tichelen; R. Vandeputte; A. Vlerick.

DE ARTIKELN VAN DEZE WEEK

Dr W. L. GROENEVELD MEIJER, De invloed van de December-feestdagen op de omzetten in de detailhandel.

Het Economisch Instituut voor den Middenstand heeft voor de periode van 20 November t/m 31 December van de jaren 1950 en 1951 dagelijkse indexcijfers van het omzetverloop in enige branches berekend, alsmede, voor een aantal zaken, het gemiddelde bedrag per klant dat op elk van deze dagen werd besteed. Duidelijk blijkt dat in sommige branches de grootste drukte heerst rond 5 December, zoals in de detailhandel in schoeisel, het banketbakkers- en het chocolateriebedrijf, de detailhandel in glas, aardewerk, porcelein en huishoudelijke artikelen en de detailhandel in parfumerieën, cosmetische en toiletartikelen. In het kruideniersbedrijf en de detailhandel in alcoholhoudende en alcoholvrije dranken wordt rond Kerstmis en Nieuwjaar de hoogste omzet behaald. Wat het gemiddeld bestede bedrag per klant betreft, merkt schrijver o.a. op, dat bij de kruideniersbedrijven dit zowel in 1950 als in 1951 in de periode vóór Kerstmis hoger is dan in de St Nicolaastijd. Bij de detailhandel in schoeisel en in het banketbakkersbedrijf moet de hogere gemiddelde besteding geheel resp. gedeeltelijk worden toegeschreven aan prijsstijging. In de detailhandel in alcoholhoudende en alcoholvrije dranken waren de geldomzetten in de betreffende periode van 1951 lager dan in die van 1950.

Drs A. P. van GENT, De suikerwerk-, cacao- en chocolade-industrie.

De toegevoegde waarde van de suikerwerkindustrie was in 1950 f 48,8 mln en van de cacao- en chocolade-industrie f 87,7 mln, d.i. resp. 1,15 en 3,45 pCt van de toegevoegde waarde van de voedings- en genotmiddelen-industrie. De omzetten van de suikerwerkindustrie en van de cacao- en chocolade-industrie bedroegen voor bedrijven met 10 of meer personen in dienst in het 2e kwartaal 1953 resp. f 26,0 en f 73,7 mln. België en Groot-Brittannië zijn de belangrijkste importeurs van de betreffende Nederlandse producten. De Nederlandse export van deze artikelen is vooral ook van betekenis, omdat een groot deel van de geëxporteerde hoeveelheid bestaat uit suiker; dit product kan van Nederlandse bodem stammen. In 1950 waren in de suikerwerkindustrie 7.677 personen werkzaam en in de cacao- en chocolade-industrie 9.707. Het aantal vrouwen, dat in deze industrieën werk vindt is betrekkelijk groot. Suiker en chocolade vooral zijn de artikelen die het mogelijk maken, dat voedingsmiddelen, die voor het levensonderhoud noodzakelijk zijn, een distributie-apparaat van ca 25.000 kruidenierswinkels ter beschikking hebben.

S. BROUWER, Invloed der belastingen op maatschappij en bedrijfsleven.

De Vereniging voor de Staathuishoudkunde heeft op 28 November 1953 haar jaarlijkse vergadering gehouden. De prae-adviezen waren geschreven door de heren H. J. Hofstra, Mr H. F. van Leeuwen en Prof. Dr M. J. H. Smeets over: „De invloed van het hier te lande geldende belastingstelsel op de economische en sociale structuur van onze maatschappij en op het beleid, dat door de ondernemers in hun bedrijven wordt gevoerd”. Als bijlagen bij de prae-adviezen zijn twee studies verschenen: een van Drs H. W. J. Bosman over de overheidsinveste-

ringen in verhouding tot de totale investeringen in Nederland en een van de heer J. C. Wijnmaalen over de besparingen van de Nederlandse volkshuishouding voor en na de oorlog. Schrijver heeft allereerst een weergave van de inhoud van de prae-adviezen. Vervolgens geeft hij een verslag van de discussies, die naar aanleiding van de prae-adviezen ontstonden.

W. de RIDDER, Premie- en Bijdrageregeling Woningbouw 1953.

De Premie- en Bijdrageregeling Woningbouw 1953 toont diverse verschillen t.o.v. haar voorgangster. Een belangrijk punt is de uitbreiding van de maximum inhoud. De maximum inhoud is opgevoerd tot 500 m³ zowel bij eengezins- als bij meergezinswoningen. Ook voor woningen met bedrijfsruimte geldt als maximum inhoud 500 m³, doch dan moet ook hier het pand voor zelfbewoning bestemd zijn. De invoering van een grotere inhoud betekent tevens, dat de bouw in de „vrije sector”, die toch al sterk in omvang was afgenomen, als afgedaan kan worden beschouwd. Het principe, dat de hoogte van de premie afhankelijk is van het aantal personen, dat in de woning kan worden gehuisvest, is gehandhaafd. Alleen de toeslag voor funderings- en grondkosten is gesplitst. De eerste houdt verband met het type der fundering en de fundingsdiepte. De toeslag voor grondkosten is afhankelijk van een der drie groepen, waarin de gemeenten zijn gerangschikt. Een nieuw element in deze regeling is het verlenen van een jaarlijkse bijdrage. Boven de premie kan gedurende een periode van 10 achtereenvolgende jaren een bijdrage worden toegekend gelijk aan 2½ pCt van de premie. Deze bepaling geldt alleen voor eengezinswoningen.

— SOMMAIRE —

Dr W. L. GROENEVELD MEIJER, L'influence des jours fériés de décembre sur les chiffres d'affaires du commerce de détail.

L'écrivain examine la signification des fêtes de St Nicolas et de Noël pour les chiffres d'affaires des diverses branches du commerce de détail.

Drs A. P. van GENT, L'industrie du sucre, cacao et chocolat.

L'auteur donne un aperçu des aspects économiques de l'industrie du sucre, cacao et chocolat. En particulier, il s'étend sur la signification des produits fabriqués par les industries pour le commerce de détail en épicerie.

S. BROUWER, L'influence des impôts sur la communauté et les entreprises.

L'auteur fait rapport de l'assemblée annuelle de la Société d'Economie Politique, tenue le 28 novembre, concernant le système d'imposition en vigueur aux Pays-Bas, sur la structure économique et sociale de la société et la politique menée par les industriels dans leurs industries.

W. de RIDDER, Prime et Contribution à la Construction en 1953.

L'auteur donne un aperçu des réglementations sur la prime et contribution à la construction en 1953. D'importants points ici, sont l'élargissement du contenu maximum et l'octroi d'une cotisation annuelle.

De invloed van de December-feestdagen op de omzetten in de detailhandel

Voor tal van detailhandelsbranches is December een drukke maand. Uit de cijfers van het omzetverloop in de detailhandel, zoals deze maandelijks door het Economisch Instituut voor den Middenstand worden gepubliceerd, blijkt dan ook duidelijk voor bepaalde branches de invloed die door de feestdagen in December op de omzet wordt uitgeoefend. Deze invloed kan bijv. niet worden waargenomen in de detailhandel in textielwaren; hier liggen de seizoenspitsen in de uitverkoopmaanden.

Aan de hand der gewone maandelijks indexcijfers kan niet zonder meer een splitsing worden gemaakt naar St. Nicolaas- en Kerstverkoop. Teneinde hierin een duidelijker inzicht te verkrijgen, heeft het Economisch Instituut voor den Middenstand in een aantal branches een meer gedetailleerd onderzoek ingesteld, waarbij voor de periode van 20 November tot en met 31 December der jaren 1950 en 1951 dagelijkse indexcijfers van het omzetverloop werden berekend, alsmede, voor een aantal zaken, het gemiddelde bedrag per klant dat op elk van deze dagen werd besteed. Daar het aantal zaken waarop deze gegevens betrekking hebben beperkt is, kan niet zonder meer worden aangenomen, dat het verzamelde cijfermateriaal een volkomen representatief beeld geeft van de gang van zaken in de gehele branche, doch wel, dat de tendenties, die hieruit blijken, kenmerkend zijn voor de branche. In tabel I wordt met behulp van indexcijfers een overzicht gegeven van de daggemiddelden der omzetten in deze branches voor de periode 20 November tot en met 31 December.

Duidelijk springen hieruit de toppen rond 5 December en tegen Kerstmis en Nieuwjaar naar voren, terwijl tevens blijkt, dat in sommige branches de grootste drukte rond 5 December heerst, zoals in de detailhandel in schoeisel, het banketbakkers- en het chocolateriebedrijf, de detailhandel in glas, aardewerk, porcelein en huishoudelijke artikelen en de detailhandel in parfumerieën, cosmetische- en toiletartikelen. In het kruideniersbedrijf en de detailhandel in alcoholhoudende en alcoholvrije dranken daarentegen wordt rond Kerstmis en Nieuwjaar de hoogste omzet behaald. Een en ander is in overeenstemming met het verschil in karakter tussen de feestelijk-

heden in de St. Nicolaas- en die in de Kersttijd. Ter gelegenheid van 5 December worden vaak duurzame gebruiksartikelen ten geschenke gegeven, hetgeen de hogere omzetcijfers bij de detailhandel in schoeisel (pantoffels!) en die in glas, aardewerk, porcelein en huishoudelijke artikelen verklaart. Met Kerstmis en Nieuwjaar wordt vooral aan de verzorging der maaltijden gedacht, terwijl ook meer wijn en spiritueliën worden gebruikt dan in de rest van het jaar. Dit komt tot uitdrukking in de omzetcijfers van het kruideniersbedrijf en de detailhandel in alcoholhoudende en alcoholvrije dranken.

Tabel II geeft een overzicht van het daggemiddelde van de omzetten per klant in enkele branches gedurende dezelfde weken. Ofschoon het verkregen beeld hier afwijkingen kan vertonen met de gegevens van tabel I, waar in de cijfers zowel de invloed van het aantal klanten als van het per klant bestede bedrag tot uitdrukking komt, blijkt dit niet steeds het geval te zijn.

Bij de kruideniersbedrijven is zowel in 1950 als in 1951 het gemiddeld bedrag, dat per klant werd besteed, in de periode vóór Kerstmis hoger dan in de St. Nicolaastijd, terwijl ook de aankopen in verband met de jaarwisseling in deze branche niet zonder betekenis zijn. Bij de detailhandel in schoeisel blijkt in 1951 de gemiddelde besteding per klant hoger dan in 1950, hetgeen aan prijsstijging moet worden toegeschreven. Merkwaardig is hier ook, dat in de periode vóór Kerstmis de parenomzetten in aanzienlijk sterkere mate terugliepen dan de geldomzetten. Ook in het banketbakkersbedrijf moet de toeneming van de geldomzetten en het per klant bestede bedrag in 1951 t.o.v. 1950 voor een deel worden toegeschreven aan prijsstijgingen, daar men betwijfelde of de hoeveelheidsomzetten evenredig waren toegenomen. Bij de detailhandel in glas, aardewerk, porcelein en huishoudelijke artikelen is in 1951 een daling van het per klant bestede bedrag te constateren, hetgeen enigszins werd gecompenseerd door verhoging der omgezette hoeveelheden. In de detailhandel in alcoholhoudende en alcoholvrije dranken waren de geldomzetten in de St. Nicolaas- en Kersttijd van 1951 lager dan in de corresponderende periode van 1950, ondanks het feit, dat ten gevolge van de per 1 Juli

TABEL I.

Daggemiddelde van de omzetten in enkele detailhandelsbranches gedurende een aantal weken in 1950 en 1951 ¹⁾

Week	Kruideniers- bedrijf		Detailhandel in schoeisel		Banketbakkers- bedrijf		Chocolaterie- bedrijf		Detailhandel in glas, aardewerk, porcelein en huis- houdelijke artikelen		Detailhandel in alcoholhoudende en alcoholvrije dranken		Detailhandel in parfumerieën, cosmetische- en toiletartikelen	
	1950	1951	1950	1951	1950	1951	1950 ²⁾	1951	1950	1951	1950	1951	1950 ²⁾	1951
20-25 Nov.	94	100	73	70	100	95	.	125	134	111	84	79	.	108
27 Nov.-2 Dec.	111	118	111	112	199	178	.	228	228	216	103	92	.	248
4-9 Dec.	96	115	132	111	167	233	.	246	162	195	109	104	.	302
11-16 Dec.	90	105	88	78	81	79	.	85	91	83	87	93	.	85
18-23 Dec.	128	128	120	93	134	109	.	127	171	137	200	144	.	140
25-30 Dec.	159	173	98	99	151	194	.	120	109	129	275	228	.	145

¹⁾ Basis: gemiddelde dagomzet 1950 = 100.

²⁾ . = onbekend.

TABEL II.

Daggemiddelde van de omzetten per klant in enkele detailhandelsbranches gedurende een aantal weken in 1950 en 1951

Week	Kruideniers- bedrijf		Detailhandel in schoeisel		Banketbakkers- bedrijf		Detailhandel in glas, aardewerk, porcelein en huishoudelijke artikelen		Detailhandel in alcohol- houdende en alcoholvrije dranken	
	1950	1951	1950	1951	1950	1951	1950	1951	1950	1951
20-25 Nov.	f 2,32	f 2,41	f 10,23	f 10,48	f 1,57	f 1,66	f 6,32	f 5,88	f 6,29	f 6,80
27 Nov.-2 Dec.	2,50	2,63	9,80	10,99	1,80	1,90	5,95	6,30	7,12	6,78
4-9 Dec.	2,23	2,53	9,03	10,19	1,86	2,06	5,76	5,14	6,91	5,98
11-16 Dec.	2,29	2,55	9,44	11,36	1,90	1,70	5,74	5,38	6,71	7,53
18-23 Dec.	2,66	2,87	11,17	11,97	1,96	1,82	4,88	4,57	8,74	7,39
25-30 Dec.	2,83	2,89	10,81	12,65	2,21	2,24	5,81	4,12	7,54	5,41

1951 doorgevoerde accijnsverhoging de prijzen niet onbelangrijk waren gestegen. De hoeveelhedsomzetten hebben dus ongetwijfeld nog een belangrijk sterkere teruggang te zien gegeven.

In de spaarbankcijfers komt de invloed van de feestdagen in December niet duidelijk naar voren. Hoewel men zou verwachten, dat juist deze maand een ontsparring te zien zou geven, blijkt deze verwachting, volgens de door de spaarbanken te Rotterdam en 's-Gravenhage verstrekte gegevens, niet steeds in vervulling te gaan. Het vermoeden van een correlatie tussen verhoging van omzetcijfers in de detailhandel en ontsparringen wordt dus niet door de praktijk bevestigd.

Uit het voorafgaande blijkt duidelijk de betekenis van de feesten in de maand December voor de omzetten in de detailhandel. Wat de verwachtingen voor dit jaar betreft, is er zeker reden om optimistisch te zijn, gezien de stabiliteit, die onze nationale economie op dit ogenblik kenmerkt en die tot uitdrukking komt in de positie van de gulden en de spaar- en bestedingsgewoonten der consumenten. Kenmerkend in dit opzicht zijn de indexcijfers van het omzetverloop in de detailhandel, die

zich in de thans achter ons liggende maanden van dit jaar over het algemeen op een vlak bewogen, dat op enigszins hoger niveau parallel loopt aan dat van de overeenkomstige periode van 1952, waarbij het rijwielbedrijf, de slagerij en de detailhandel in bloemen en planten bijzonder gunstig naar voren komen met omzetten die respectievelijk 24, 12 en 10 pCt boven die van 1952 liggen.

De omzetvergroting in het rijwielbedrijf kan voornamelijk op rekening worden geschreven van de ontwikkeling en verdere verspreiding van de bromfiets. De hogere omzetten in het slagersbedrijf, maar vooral die in de detailhandel in bloemen en planten zijn een gunstig teken. Zij kunnen immers beschouwd worden als symptomen van een bescheiden welvaart onder stabiele verhoudingen. Deze invloeden zullen zeker ook bij de bestedingen in de St Nicolaas- en Kersttijd merkbaar zijn.

De conclusie lijkt dan ook gewettigd, dat de detailhandel, die wat de omzetten in deze periode betreft ook in voorafgaande jaren niet ontevreden behoefde te zijn, de komende St Nicolaas- en Kerstdrukke met vertrouwen tegemoet mag zien.

's-Gravenhage.

Dr W. L. GROENEVELD MEIJER.

De suikerwerk-, cacao- en chocolade-industrie

Sint's leveranciers van versnaperingen.

Over enkele dagen zal „het heerlijk avondje” weer zijn aangebroken. Vele honderdduizenden kinderen zullen op die avond worden verrast met een marsepeinen varkentje, een suikeren Sint Nicolaas, of met de beginletter van hun naam in chocolade. De ouderen zullen aan deze oude Hollandse gewoonte van harte meewerken en ook zelf verrast worden met de veelal kunstzinnig uitgevoerde producten van de suiker- en chocoladewerkers.

Reeds maanden van tevoren hebben deze laatste lang en intensief moeten werken om de traditionele hoogtepunten van de vraag naar hun producten met een adequaat aanbod te kunnen beantwoorden. De mogelijkheid om door middel van deze artikelen de feestelijkheden tot een succes te maken en de spitsvondigheden van de producenten om met attractieve vormen en verpakkingen in de behoefte aan surprises te voorzien, zijn oorzaken van een geweldige drukte. De industrie en het producerend ambacht ondervinden deze drukte natuurlijk vooral in de maanden voorafgaande aan de maand December. De distribuerende handel daarentegen bemerkt de eigenlijke drukte eerst als de producten reeds zijn voortgebracht en de feestdagen aanvangen, afgezien van de vele bezoeken van vertegenwoordigers.

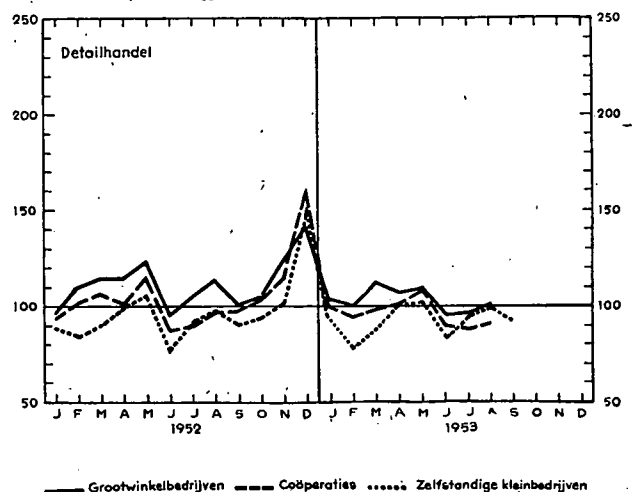
De bakkers en banketbakkers hebben een belangrijk aandeel in de productie voor de Sint. Het is moeilijk na te gaan hoe groot hun bijdrage is. Dit is ook het geval met die van chocolatiërs, die in enkele gevallen voor het eigen winkelbedrijf zelf de producten maken. In een groot deel van de vraag naar versnaperingen wordt echter ook voorzien door de zgn. zoetwarenindustrie. Dit is de naam voor een groep industrieën, welke de volgende consumptie- en afzetverwante artikelen fabriceren: suikerwerk, cacao, chocolade, biscuit, banket, koek, beschuit, puddingpoeder en limonades. In verband met de Sint Nicolaasviering willen wij hier volstaan met een bespreking van enkele facetten van vooral de suikerwerk- en de cacao- en chocolade-industrie.

Seizoenpatroon van de afzet van de detailhandel.

Onderstaande grafiek geeft een beeld van de seizoeninvloeden op de geldomzetten in de detailhandel in chocolade, suikerwerken en aanverwante artikelen. Hierbij zijn dus o.a. ook de bovenvermelde bakwaren opgenomen. Het blijkt, dat niet alleen in December de omzetten stijgen. Ook het optreden van de Paashaas heeft vraagverhogende invloed. In de vacantiemaanden is eveneens een opleving te constateren.

Indexcijfers van de geldomzetten in de detailhandel in chocolade, suikerwerken en verwante artikelen in 1952 en 1953

(Basis: $\frac{1}{12}$ deel van de jaaromzet in 1949=100)

Bron: C.B.S.

Geen week haalt echter de recordomzet van de week van 1 December - 6 December. Door het C.B.S. werd ons van de weekomzetten een opgave verstrekt over 1952. Als één twee-en-vijftigste van de jaaromzet in 1949 op 100 wordt gesteld, dan bereikte in 1952 de weekomzet gedurende de Sint Nicolaasweek in de detailhandel in zoetwaren bij de coöperaties een hoogte van 278 en bij

de grootwinkelbedrijven een omzet van 253. De tendentie van deze cijfers is representatief voor de andere takken van detailhandel. Ook in de Kerstweek van het vorige jaar was de omzet hoog, nl. voor beide 157. Een dergelijk niveau werd alleen bereikt in de week vóór Pasen en de week voorafgaande aan de Sint Nicolaasweek.

Het is merkwaardig, dat de groothandel in mindere mate deze oplevingen schijnt te ondervinden. Het zou te ver voeren om hier een vergelijkende analyse te maken tussen het verloop van de curve voor de geldomzetten in de groothandel en in de detailhandel. Hier moet worden volstaan met het constateren van deze verschillen.

De toegevoegde waarde.

De prestaties van de industrie vormen de betekenis voor 's lands huishouding. Deze zijn het beste te meten aan de toegevoegde waarde. Dat wil zeggen de waarde, welke door de actieve productiemiddelen aan de verbruikte waarden werden toegevoegd, dus de waarde van de verbruikte grond- en hulpstoffen en diensten. Uit praktische overwegingen worden van de toegevoegde waarde in ons land niet de afschrijvingen afgetrokken, zodat dit het enige verschil blijft met de werkelijke netto toegevoegde waarde.

Voor 1938 werd de toegevoegde waarde van de suikerwerkindustrie geschat op ca f 6 mln. De cacao- en chocolade-industrie bereikte ongeveer het drievoudige, dus f 18 mln ¹⁾. Het bedrag voor de voedings- en genotmiddelenindustrie was f 521 mln. De beide industrieën hadden hierin dus een aandeel van 1,15 pCt en 3,45 pCt. In 1950 waren deze percentages resp. 2,63 en 4,72. Indien de cijfers voor 1939 op 100 worden gesteld zijn de indices in 1950 resp. 229 en 137. De toegevoegde waarden waren in dat jaar f 48,8 en f 87,7 mln. Het bedrag voor de voedings- en genotmiddelenindustrie was f 1.857,1 mln. De toegevoegde waarde van de cacao- en chocolade-industrie is absoluut gezien dan nog slechts ongeveer 1,8 maal zo groot, als die van de suikerwerkindustrie. Relatief is de toevoeging van de suikerwerkindustrie het sterkst gestegen. Dit houdt verband met het prijsverloop van suikerwerk sinds 1938 ten opzichte van het prijsverloop van cacao- en chocolade-artikelen.

De genoemde bedragen voor de onderhavige industrieën krijgen pas reliëf, indien deze worden vergeleken met de cijfers voor enkele andere branches. Ter vergelijking zijn enkele cijfers voor verwante (voedings- en genotmiddelen-) industrieën gegeven.

	Productie in mln gld.	Toegevoegde waarde in mln gld.	Toegevoegde waarde per gulden loon en salaris
Cacao- en chocolade-industrie	303,5	87,7	3,8
Suikerwerkindustrie	94,7	48,8	4,6
Broodbakkerijen	387,3	128	1,7
Zuivelfabrieken	1.211,1	216,1	3,1
Vleeswarenfabrieken	217	61,5	3,2
Koekindustrie	19	8	3,3
Beschuitindustrie	32,5	16,8	3,4
Biscuitindustrie	35	16,9	2,9
Tabaksnijverheid	448,6	319,5	8,4
Koffiebranderijen	56	7,8	} 4,4
Theepakkerijen	57	10,8	
Bierbrouwerijen	87,9	67,8	5,5
Voedings- en genotmiddelen totaal	6.642,7	1.857,1	4,3

In dit overzicht is tevens opgenomen een kolom van het aantal guldens per gulden lonen en salarissen, dat iedere industrie creëert. Uit dit overzicht blijkt ook de positie van de productiegrootte van de onderhavige industrieën in de voedingsmiddelensector. De productie

mag niet worden verward met de omzet en wijkt voor iedere industrie weer in andere mate af van de consumptie. In 1950 werd de consumptie van chocolade-artikelen door gezinshuishoudingen geschat op f 124 mln en van suikerwerk op f 116 mln.

Recente ontwikkeling van de omzetten.

Het laatste kwartaaloverzicht uit de algemene industrie-statistiek van het C.B.S. geeft voor het 2de kwartaal 1953 de volgende omzetten voor bedrijven, die 10 of meer personen in dienst hebben.

	Binnenland × f 1.000	Buitenland × f 1.000	Totaal × f 1.000
Suikerwerk	21.291	4.742	26.033
Cacao en chocolade (excl. cacao extracten bedr.)..	30.375	43.356	73.731

De beperking, dat dit bedrijven zijn met 10 of meer personen in dienst, betekent voor de suikerwerkindustrie een grotere onzekerheid omtrent de totale omzet, dan voor de cacao- en chocolade-industrie. Immers het aantal kleinere bedrijven is belangrijk groter in de eerste groep, dan bij de laatstgenoemde industrie.

Over het verloop van de omzet kan nog worden gezegd, dat de voorafgaande twee en half jaar bij de suikerwerkindustrie de bovengenoemde cijfers niet sterk veranderden. De binnenlandse afzet bleef ongeveer schommelen rond f 26 mln per kwartaal. De export bedroeg hiervan ongeveer een vijfde deel.

De binnenlandse omzet van de cacao- en chocolade-industrie lag hoger. In het laatste kwartaal van 1952 werd een maximum bereikt van f 40 mln. De laatste twee kwartaalcijfers voor 1953 (1e en 2e kwartaal) geven een dalende tendentie weer met f 33 mln en f 30 mln. De export vertoont een tegengestelde beweging en was in genoemde kwartalen f 36 mln, f 40 mln en f 43 mln.

Export.

In 1952 bedroeg de export van suikerbonbons, draagees, pastilles e.d. ruim f 20 mln. De belangrijkste afnemers waren België-Luxemburg voor bijna f 7 mln en Groot-Brittannië voor bijna f 5 mln. Dit laatste afzetgebied heeft aan betekenis ingeboet na de beperkende bepalingen, welke aan de invoer werden opgelegd na het optreden van Minister Churchill in November 1951. Het is verheugend, dat ondanks dat, deze afzet nog te bereiken was, ofschoon steeds het gevoel blijft bestaan, dat de potentiële mogelijkheden aanmerkelijk groter zijn.

Voor de afzet van chocoladerepen, bonbons e.d. is Groot-Brittannië zelfs nog belangrijker dan België en Luxemburg. Naar het eerstgenoemde gebied werd f 7,3 mln verscheept. Naar België ging ca f 5 mln. Totaal werd aan deze post ruim f 20 mln geëxporteerd.

De Verenigde Staten van Amerika waren afnemers voor ruim f 3 mln. Aan suikerwerken werd naar dat gebied voor slechts f 228.000 geëxporteerd. Als men ook de export van de overige cacao- en chocoladeproducten nagaat, komt men tot de conclusie dat de Verenigde Staten een belangrijk afzetgebied vormen. Aan cacaopoeder werd f 8,8 mln afgenomen, terwijl aan cacaoboter en cacao-massa ook ongeveer f 1 mln werd verscheept. Afval werd voor f 1,2 mln afgenomen. Bij bijna alle posten zijn ook voor deze producten België en Groot-Brittannië zeer belangrijke afnemers.

Voor cacao-massa of cacaopasta waarvan f 4,8 mln werd geëxporteerd valt de afname ad f 3,1 mln van Oost-Duitsland op; bij cacaoboter ad f 77 mln, de Ierse Repu-

¹⁾ Zie: „De nationale jaarrekening: doeleinden, problemen, resultaten”. No 8 der monografieën over de Nederlandsche conjunctuur. De Haan 1950.

bleek met f 10 mln en Zwitserland met bijna f 13 mln. Cacaopoeder werd voor ca f 31 mln uitgevoerd. West-Duitsland betrok hiervan f 13 mln. Trouwens ook voor de afzet van repen en bonbons was dit land een behoorlijke afnemer van f 1,4 mln. Couverture werd voor f 19 mln uitgevoerd. Het overgrote deel nl. ter waarde van f 17,5 mln ging naar Groot-Brittannië.

De Nederlandse export van deze artikelen is vooral ook van betekenis, omdat een groot deel van de geëxporteerde hoeveelheid bestaat uit suiker. Dit product kan van eigen bodem stammen. Nederlandse arbeidskrachten verwerken het dan en de opbrengst bestaat uit vreemde valuta, waarvoor goederen gekocht kunnen worden, die ons land ontbeert.

Het is een groot voordeel, dat de Nederlandse cacao en chocolade en ook de hopjes en de andere suikerwerken tot ver over onze grenzen bekend zijn. De import van speciale artikelen w.o. Belgische chocolade, Engelse drop etc. is kwantitatief niet van belang, als men deze vergelijkt met de exportcijfers.

De betekenis voor andere industrieën.

Een schatting van de exploitatierekening voor de suikerwerk-, cacao- en chocoladefabrieken werd door het C.B.S. voor de Nationale Jaarrekening afzonderlijk opgesteld voor het jaar 1948. De productie van suikerwerk werd voor dat jaar geschat op f 47 mln en van de cacao- en chocolade-industrie op f 141 mln. Uit deze rekening blijkt, dat in dat jaar van de suikerfabrieken voor f 23 mln werd betrokken. De glucosefabrieken leverden voor f 4 mln en de malerijen, brood- en banketfabrieken voor f 2 mln. Met de post van f 1 mln voor essences, kleurstoffen, vruchtenoliën e.d. voor de chemische nijverheid zijn hiermede de leveranciers van de binnenlandse grondstoffen genoemd.

Uit het buitenland werd voor f 40 mln betrokken. Deze post zal voor een zeer belangrijk deel de aankoop van cacaobonen hebben omvat. Naast de grondstoffen speelt bij de producten de verpakking een grote rol. De papiernijverheid leverde voor f 4 mln. Ook de groothandel incasseerde dit bedrag voor de levering van diverse goederen. Eenzelfde bedrag werd bovendien uitgetrokken in verband met de exploitatie van onroerende goederen. Het verkeer verrichtte voor f 3 mln vervoersdiensten en de metaalnijverheid had aan deze industrieën een afnemer van f 2 mln. Ook werd geleverd door drukkerijen, bouwnijverheid, houtbewerkers, steenkoolleveranciers, gas-, electriciteits- en waterleidingsbedrijven en door het verzekeringswezen. Ieder van deze categorieën leverde voor ongeveer f 1 mln.

De betekenis voor de werkgelegenheid.

In 1950 waren in de suikerwerkindustrie 7.677 personen werkzaam. In de cacao- en chocolade-industrie 9.707 ²⁾. Het aantal vrouwen dat in deze industrieën werk vindt is betrekkelijk groot. Bij de industrialisatieplannen kan dit van betekenis zijn. In Duitsland komen bijvoorbeeld deze industrieën voor in de gebieden, waar de zware metaalnijverheid gevestigd is. Het complementaire aanbod van vrouwelijke arbeidskrachten is een vestigingsfactor van betekenis.

Betekenis van de producten als consumptiemiddelen.

Juist in deze dagen springt nog een belangrijk aspect van suikerwerk en chocolade in het oog. In de oorlogsdagen bleek, dat sigaretten een exorbitante waarde vertegenwoordigden.

De betekenis voor de levensvreugde en de suggestie van enig comfort zijn zaken, waarover weinig wordt gesproken. Dank zij de vaak lage prijs echter kan Sint Nicolaas zelfs in de armste gezinnen enige vreugde brengen met behulp van suikerwerk en chocolade. Betekenis voor levens- en arbeidsvreugde kan in dit opzicht aan deze artikelen niet ontzegd worden. Vooral ook niet voor de minder gesitueerden, ook als de vader of moeder van het gezin over enige weken de rol van Sint Nicolaas of Kerstman — op verjaardagen, Zaterdagavonden, of na „een goed rapport” — weer zullen hebben overgenomen.

De betekenis van suikerwerk en chocolade voor de detailhandel.

De suikerwerk- en chocoladeproducten bereiken de consumenten langs de volgende vormen van detailhandel: zelfstandige kleinere winkelbedrijven; coöperaties; grootwinkelbedrijven en warenhuizen. In 1950 werden in fabriekmatig geproduceerde banket-, suikerwerken, chocolade en andere zoetwaren door de onderstaande detailhandelsbedrijven uit deze categorieën de daarachter vermelde omzetten bereikt ³⁾.

Kruidenierswinkels	f	53.791.000
Broodbakkerijen	„	27.931.000
Banketbakkerijen	„	13.874.000
Brood-, koek- en beschuitwinkels	„	20.319.000
Banket- en chocolateriewinkels	„	38.534.000
Rest	„	8.981.000
	f	163.430.000

De restgroep omvat o.a. detailbedrijven in aardappelen, groenten en fruit, in melk, boter, kaas en eieren, in tabak en tabaksartikelen, in textielgoederen e.a. Deze groep is van minder betekenis dan de genoemde groepen. De markt-, rivier- en straathandel is niet in deze opgave begrepen. Voor de — o.a. op de verkoop van deze artikelen gespecialiseerde — detailisten, zoals bakkers, banketbakkers en chocolatiërs, is de betekenis evident. Minder bekend is het, dat ook voor de kruideniers suikerwerken en chocolade-artikelen een dergelijke betekenis hebben, dat gewoonlijk degenen, wie de cijfers hieromtrent onbekend zijn, zeer verwonderd zijn als dit wordt vermeld.

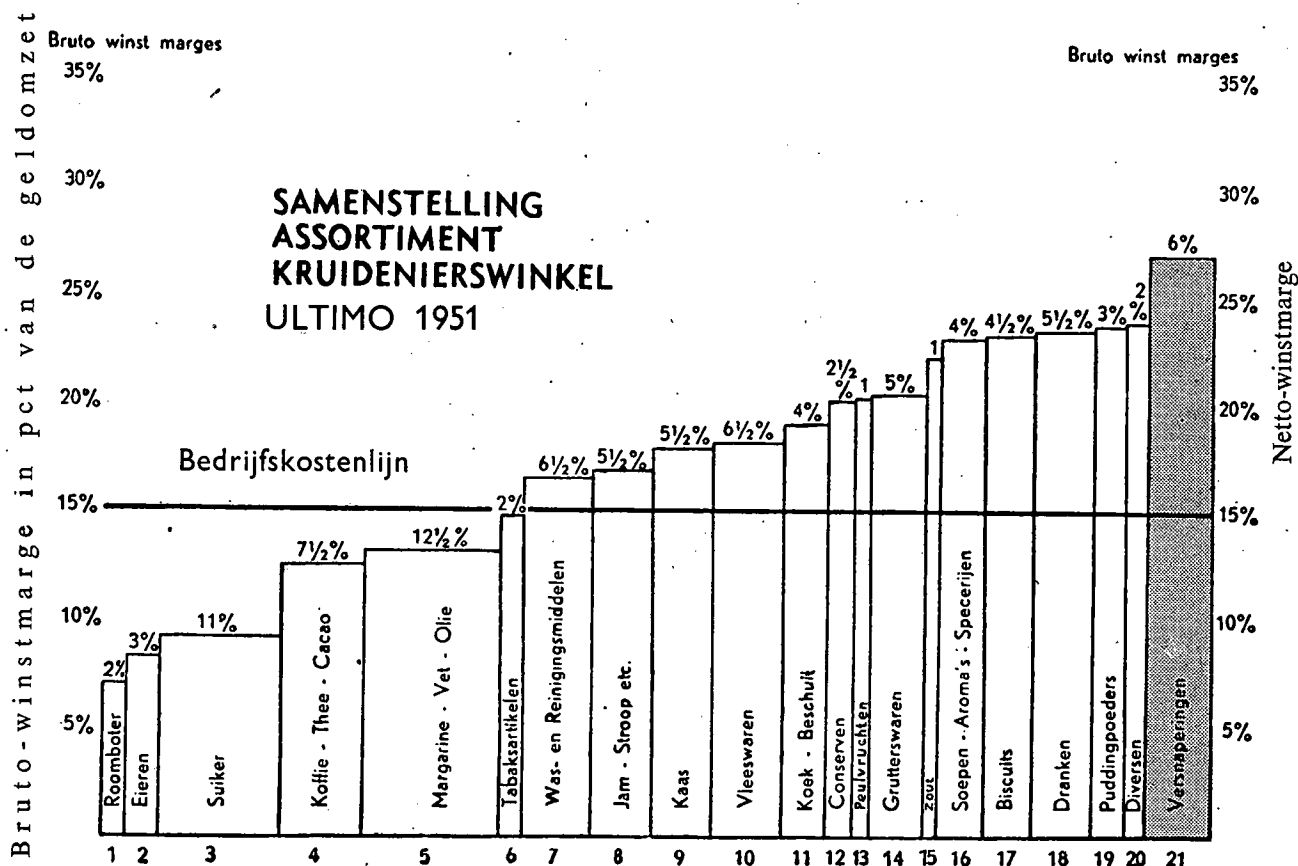
In de Kamerdebatten over de recente verhogingen van de omzetbelasting is hierover — voor zover kan worden nagegaan — met geen woord gerept. Het is daarom zaak om de frappante positie van deze groep artikelen in het assortiment van de kruidenierswinkels eens in het licht te stellen. Immers, het is niet moeilijk te bepalen, dat vele levensnoodzakelijke artikelen laag geprijsd moeten blijven. Evenzeer is het gemakkelijk gezegd, dat er minder gesnoept en meer gebouwd moet worden. Indien men echter de functie van suikerwerk en chocolade bij de distributie van levensmiddelen nader beziet, dan blijkt, dat vooral deze artikelen het mogelijk maken, dat voedingsmiddelen, die voor het levensonderhoud noodzakelijk zijn, een distributie-apparaat van ca 25.000 kruidenierswinkels ter beschikking hebben. De grafiek op de volgende bladzijde kan illustreren, dat deze redenering niet overdreven is.

In „Het Kruideniersbedrijf” ⁴⁾ verscheen in 1951 een grafiek in een artikel van de heer B. J. Wijnbeek, waarin de positie van suikerwerken en chocolade nog markanter naar voren kwam voor het jaar 1947. De bedrijfskosten, inclusief gewaardeerd loon — uit een oogpunt van „opportunity costs” een niet te verwaarlozen factor

²⁾ Deze gegevens kunnen hier worden gepubliceerd dank zij de welwillende medewerking van de Afdeling Statistiek van de Bedrijfsgroep Detailhandel te 's-Gravenhage.

³⁾ „Het Kruideniersbedrijf”, een studie over het kruideniersbedrijf in Nederland, onder redactie van Prof. Dr F. L. van Muiswinkel en Drs J. C. Berk. N.V. Noord-Hollandse Uitgevers Maatschappij, Amsterdam 1951, blz. 225.

⁴⁾ Bedrijfstelling 1950 (nog niet gepubliceerde gegevens).

— waren hoger dan in dit diagram, nl. 20,5 pCt. Geen wonder, dat in de jaren na het verschijnen van de publicatie het kruideniersassortiment — dat daarin op ongeveer gelijke wijze was weergegeven als in bijgaand diagram — werd vergeleken met een zinkend schip. Alleen de brug en, hoog daarboven verheven, de stoompijp staken nog boven de kostenoceaan, waarvan men de 20,5 pCt-lijn als wateroppervlak schetste, uit. De enige veilige plek was nog maar een vierde deel van de omzet. Dit werd als het enige toevluchtsoord getekend. De verwachting en hoop, die ook toen in het „Zie ginds komt de stoomboot” moeten hebben geklonken, bleven in de loop der jaren niet onvervuld. Van de accountantsafdeling van de Vakgroep Detailhandel in Kruidenierswaren mochten wij bijgaand verbeterd diagram ontvangen van de situatie ultimo 1951. Dit geeft een gunstiger beeld dan in de periode kort na de oorlog.

De post versnaperingen omvat suikerwerk en chocolade, ieder voor ongeveer de helft. De betekenis van deze groep artikelen blijkt nog steeds bijzonder groot te zijn. Gelukkig is het aantal artikelen, dat meehelpt om de verliezen op verschillende — o.a. voor het levensonderhoud noodzakelijke — voedingsmiddelen goed te maken, gestegen.

Als deze ontwikkeling niet zou hebben plaats gehad, dan zou het de vraag zijn of er nog wel een distributie-apparaat voor deze voedingsmiddelen te vinden zou zijn. Aan importantie heeft de groep versnaperingen hierdoor niet ingeboet. Relatief steekt de betekenis van de marge daarvan ver uit boven de naastliggende winstgevendende groep artikelen.

Concluderend mag men stellen:

1. De betekenis van suikerwerk en chocolade voor kruideniersbedrijven is opmerkelijk groot;
2. de bekendheid van deze betekenis is opmerkelijk klein.

Dit kan gevaar betekenen voor het rendement van dit distributie-apparaat:

- a. indien de Overheid niet voldoende met dit aspect rekening houdt;
- b. indien de kruidenier niet voldoende rekening houdt met deze betekenis.

Ad 2a.

Bij het heffen van belastingen worden de belangen van de te belasten objecten tegen elkaar afgewogen. Het is duidelijk, dat het van het grootste gewicht is, dat bij dergelijke overwegingen de betekenis van een bepaald object duidelijk en volledig is.

Ad 2b.

Als de kruidenier niet voldoende rekening houdt met de betekenis van de samenstelling van zijn assortiment uit een oogpunt van winstgevendheid, dan brengt hij de eigen zaak in gevaar. Hij moet wel degelijk roomboter e.d. blijven verkopen. Doch tevens dient hij te beseffen, dat de inkoop van een klant pas loon en winst betekent als hiertegenover staat een grote verkoop van artikelen, welke het verlies op die verkoop niet alleen goedmaken, maar daarboven nog iets overlaten.

De plaatsen in zijn winkel waar positieve verkoopkracht van uitgaat moeten vooral voor de winstgevendende artikelen aangewend worden. Hetzelfde is het geval met zijn gesprek, waarvan ook verkoopkracht uitgaat. In welke volgorde deze verkoopkracht moet worden aangewend lere hem deze grafiek.

In dit verband is het ook noodzakelijk, dat de kruideniers zich op de hoogte stellen van de noodzakelijke vak-kennis, gericht op de inkoop, de opslag, de etalering en de verkoop van suikerwerk en chocolade (en niet in de eerste plaats op de productie!) ⁵⁾.

⁵⁾ In „De Kruidenier” van 12 November jl. is het verslag weergegeven van de lezing van schrijver dezes over dit onderwerp voor de docenten van de N.I.V.A.-opleiding.

In verband met punt 2a moet de grote betekenis worden gezien, die deze producten ook vooral hebben voor de eerder genoemde groepen gespecialiseerde detailhandelaren, bakkers, banketbakkers en chocolatiërs, bij wie ongeveer tweederde van de omzet in de fabriekmatig

geproduceerde versnaperingen berust. Deze groep distributeurs heeft een extra belang bij de houding van de Overheid. Immers, voor een groot deel worden de producten ook door hen zelf geproduceerd.

Breda.

A. P. VAN GENT.

Invloed der belastingen op maatschappij en bedrijfsleven

De Vereniging voor de Staathuishoudkunde heeft op 28 November 1953 haar jaarlijkse vergadering gehouden, welke ditmaal wel buitengewoon druk is bezocht. Naar schatting hadden zich ruim 300 leden naar het restaurant Esplanade te Utrecht begeven, zodat de grote zaal de aanblik bood van een compacte massa. Dit gezelschap deed de gehele dag aandachtig geluisterd naar de behandeling van de prae-adviezen, geschreven door de heren H. J. Hofstra, Mr H. F. van Leeuwen en Prof. Dr M. J. H. Smeets over het volgende vraagstuk: „De invloed van het hier te lande geldende belastingstelsel op de economische en sociale structuur van onze maatschappij en op het beleid, dat door de ondernemers in hun bedrijven wordt gevoerd”. Het is een langademige titel, doch hij heeft het voordeel, dat hij nauwkeurig de grenzen aangeeft, waarbinnen de prae-adviezen en ook de debatten zich moesten bewegen (al zijn deze door enkele debaters wel eens overschreden).

Op de voorgrond dient te worden gesteld, dat zowel de prae-adviezen als de debatten zich op hoog peil hebben bewogen. Het aantrekkelijke van het onderwerp was, dat zich hier de gelegenheid voordeed theorie en praktijk, zuivere en toegepaste wetenschap in discussie te brengen, waardoor een mengeling is ontstaan van rust en beweging, die bijzonder boeiend is geweest. De beweging bij de prae-adviezen is tot uiting gekomen in de geschriften van de heren Hofstra en Van Leeuwen, vooral in het eerstgenoemde; de rust bekleedde de voornaamste plaats in het prae-advies van Prof. Smeets. Verwondering kan dit nauwelijks wekken, gezien het feit, dat de heren Hofstra en Van Leeuwen, behalve wetenschapsmensen, politieke figuren zijn en hoewel de politiek expresselijk buiten beschouwing is gelaten (bij de debatten werd hierop enkele keren de nadruk gelegd), is de natuur nu en dan toch sterker geweest dan de leer, doch dan uitsluitend in die zin, dat een bepaalde levensbeschouwing, als men wil een bepaalde filosofie, als ondergrond van een wetenschappelijke beschouwing heeft gegolden.

De prae-adviezen.

De heer Hofstra stelt in zijn prae-advies vast, dat hij het peil van de huidige hoge belastingdruk als een feitelijk gegeven aanvaardt en dus niet aan een onderzoek zal onderwerpen. Hij erkent, evenals overigens de beide andere prae-adviseurs, dat invloed bestaat van het belastingstelsel, zowel op het beleid van de ondernemers als op de structuur van onze maatschappij en dat deze zowel gunstige als ongunstige aspecten kan hebben. Wat de invloed van de heffingen op de ondernemers betreft, wordt voornamelijk ondervonden van de vennootschapsbelasting en de inkomstenbelasting. Hierdoor kunnen beleidsbeslissingen worden genomen, die tot allerlei consequenties leiden, welke niet steeds in hun volle uitwerking kunnen worden overzien. De vennootschapsbelasting bijv. kan een stimulans vormen tot financiering met obligatiekapitaal; als remedie hiertegen beveelt hij aan een belasting op de obligatierente.

Een belangrijk verschijnsel ziet de heer Hofstra in het doen van niet noodzakelijke uitgaven, welke plaatsvinden op grond van de overweging, dat de fiscus een belangrijk, soms een overwegend, deel van deze uitgaven betaalt. Hij is echter van mening, dat de ondernemer, die zich door een onvermijdelijk hoge belastingheffing laat leiden tot een beleid, dat zakelijk onjuist is, beneden de maat blijft, die hem mag worden gesteld en dat slechts weinig op rekening mag worden geschoven van de belastingdruk. In de mondelinge toelichting van zijn prae-advies heeft de heer Hofstra deze uitlating geadstrueerd in deze zin, dat hierin geen denigrering van de ondernemer moet worden gezien; alleen wordt uitgedrukt de gedachte, dat ook de ondernemer moet aanvaarden, wat in het staatsbestel noodzakelijk wordt geacht.

Neutraliteit in de belastingheffing is niet mogelijk, omdat steeds invloed wordt uitgeoefend op conjuncturele omstandigheden en op de structuur van de maatschappij. De belastingheffing dient ook niet als een op zichzelf staand element te worden beschouwd; zij is verweven met alle andere sociale aspecten. De belastingheffing is ook niet autonoom. In de maatschappij werken krachten, die tot een bepaalde ontwikkeling voeren en de belastingheffing is hierbij slechts een instrument. Deze opmerking heeft ook betrekking op het verschijnsel van de nivellering door de belastingheffing (het woord nivellering zou de heer Hofstra liever vervangen zien door gelijkmaking van welvaartsverschillen) doch de belastingheffing kon slechts voor dit doel worden gehanteerd toen de ontwikkeling van de maatschappij dit ging eisen.

De heer Hofstra stelt de vraag of de belastingheffing, in het algemeen gesproken, wel zo belangrijk is, als algemeen wordt voorgesteld. Het vraagstuk van de middelen groepen bijv. betreft niet in de eerste plaats de belastingheffing, doch het inkomen en ondanks de hoge progressie blijven de maatschappelijke verhoudingen in grote trekken onveranderd. Voor een wetenschappelijke beoordeling van de invloed van de belastingheffing op de sociaal-economische structuur van de maatschappij is een nauwkeurige analyse nodig, waarover wij nog niet de beschikking hebben.

De heer Van Leeuwen betoogt, dat het huidige stelsel van de belasting en de tegenwoordige tarieven eigendom en bezitsvorming van particulieren aantasten. De thans gevolgde weg leidt in een rustig tempo naar socialisatie. De besparingen geschieden door de Overheid, door de institutionele beleggers en door het reeds bestaande bedrijfsleven. De tegenwoordige belastingheffing heeft tot gevolg, dat het nieuwe kapitaal, dat aan een vennootschap wordt toevertrouwd, uit het oogpunt van de aandeelhouder op het ogenblik van overdracht reeds voor de helft is verdwenen. Hierdoor is de oprichting van nieuwe ondernemingen niet meer mogelijk, indien althans een goed gefundeerde financiële structuur basis moet zijn. Een fiscale winstberekening is nodig, waarbij een zeker percentage als rente op het in de onderneming werkzame eigen kapitaal tot de bedrijfslast wordt gerekend. Voorts

breekt hij een lans voor een ander fiscaal winstbegrip, waarvoor hij o.a. aanbeveelt het scheppen van fiscaal geoorloofde vervangingsreserves.

Omtrent de overheidsbestedingen maakte de heer Van Leeuwen in zijn mondelinge toelichting de opmerking, dat deze thans ongeveer 33 pCt van het nationale inkomen (tegen factorkosten) bedragen en dat dit percentage stijgt tot 45, wanneer men de bestedingen van de lagere overheidsorganen en van de sociale voorzieningen hierbij voegt. Hierdoor ontstaat een grote verantwoordelijkheid, vooral t.a.v. de synchronisatie der heffingen. Bij dergelijke bestedingspercentages wordt het niet meer mogelijk in goede tijden reserveringen te maken voor tijden van een neergaande conjunctuur.

Prof. Smeets heeft in principe geen bezwaar tegen het hanteren van de belastingheffing als instrument tot het bereiken van sociaal-economische doeleinden, doch hij wil een op een bepaald doel gerichte heffing eerst hanteren, wanneer het beoogde resultaat langs een andere weg niet doelmatig kan worden bereikt. Hij stelt in het licht, dat een belastingheffing, met het doel inflatie (reële of potentiële inflatie) te bestrijden, onvoldoende werkt, o.a. omdat het belastingapparaat niet snel genoeg invloed heeft op onevenwichtigheden in de monetaire sfeer. Bij de debatten heeft Dr Holtrop t.a.v. dit punt belangwekkende gedachten naar voren gebracht.

Ook Prof. Smeets is de mening toegedaan, dat hoge belastingen op de winst irrationele uitgaven in de hand werken en dat dientengevolge ook aan het gebruik van oude productiemiddelen de voorkeur wordt gegeven boven het aanschaffen van nieuwe. Een tendentie bestaat om de oude productiemiddelen te herstellen, omdat de kosten hiervan voor de belastingheffing aftrekbaar zijn. Z.i. wordt de toekomstige werkgelegenheid hierdoor in gevaar gebracht. Het fiscale winstbegrip vindt ernstige critiek bij deze prae-adviseur. In tijden van een stijgend prijspeil blijkt duidelijk, dat de leer van de historische kostprijs niet juist is. Ook al is de bedrijfseconomie nog niet zo ver, dat unaniem een andere methode van winstbepaling wordt aanbevolen, het moet toch ook niet zo zijn, dat het fiscale recht rustig blijft afwachten totdat in de bedrijfseconomie vrijwel overeenstemming is bereikt en eerst dan het winstbegrip wordt gewijzigd.

Ten slotte wijdt Prof. Smeets aandacht aan de invloed van de belastingen op de sociale en economische structuur. Hij is van mening, dat een verplaatsing van het accent van de belastingen op de overschotten (vennootschapsbelasting, inkomstenbelasting, vermogensbelasting) naar dat op de kostprijsverhogende belastingen gewenst is. In de periode 1926-1929 bedroeg het deel van de kostprijsverhogende belastingheffingen (aldus Prof. Smeets in zijn mondelinge toelichting) 44 pCt van het totaal, in de depressieperiode was dit percentage gestegen tot 54, thans bedraagt het 48. In het systeem is dus weinig verandering gekomen en desondanks zijn veel vernieuwingen ingetreden. Men dient er echter rekening mede te houden, dat de staatsbemoeiing voortdurend toeneemt, waardoor het niveau van de belastingen zal moeten stijgen. De aandacht zal moeten worden gevestigd op prioriteiten, mede in verband met tijden van hoge en lage conjunctuur. Men zal zich moeten realiseren wat wel en wat niet uitvoerbaar is. De leer van de openbare financiën is niet alleen een leer van de economie, zij is het tevens van ethiek en van recht.

Als bijlagen bij de prae-adviezen zijn twee studies verschenen: een van Drs H. W. J. Bosman over de over-

heidsinvesteringen in verhouding tot de totale investeringen in Nederland en een van de heer J. C. Wijnmaalen over de besparingen van de Nederlandse volkshuishouding voor en na de oorlog.

De debatten.

De prae-adviezen behandelen een zodanige divergentie van factoren en het bestuur van de Vereniging voor de Staathuishoudkunde bleek zodanig in de roos van de belangstelling te hebben geschoten, dat zich niet minder dan 13 sprekers voor het debat hebben aangemeld. Met de 6 debaters, die door het bestuur min of meer als „discussion leaders” waren uitgenodigd, hebben derhalve 19 personen aan de discussie deel genomen ¹⁾. De prae-adviseurs zijn tweemaal aan het woord geweest: eenmaal ter nadere toelichting van hun geschriften, en andermaal ter beantwoording van de gemaakte opmerkingen. In totaal zijn derhalve 25 spreekbeurten vervuld. Het is niet mogelijk hiervan in dit tijdschrift een uitvoerig en enigszins gecoördineerd verslag te geven. In deze kolommen kunnen niet anders verschijnen dan enkele indrukken over sommige der behandelde onderwerpen. Naar volledigheid zullen wij dus niet streven; het verkorte verslag van de vergadering zal eerlang door de Vereniging voor de Staathuishoudkunde zelf worden gepubliceerd.

Het hoge peil der belastingen.

Zeer veel aandacht werd besteed aan de hoogte der belastingen, hoewel de vraagstelling van de Vereniging zich beperkte tot de invloed van het belastingstelsel. Door verschillende sprekers werd echter in het licht gesteld, dat het niveau van de belastingheffing veelal het systeem bepaalt, vooral wanneer men aan dit niveau verbindt de gedachte van onvermijdelijkheid. Die onvermijdelijkheid (door sommigen gekenschetst, zij het dan met enige overdrijving, als een noodlotsgedachte) werd door de heer Hofstra in zijn beantwoording verduidelijkt door te wijzen op de cijfers van de begroting. Van de ca f 6 mrd van het Nederlandse budget wordt ongeveer f 1½ mrd opgeëist door defensie, f 1 mrd door de dienst van de staatsschuld en f 500 mln als vergoeding van oorlogsschade, tezamen dus ca f 3 mrd ten gevolge van de oorlog en ter voorkoming van een nieuwe oorlog. Van de overige f 3 mrd gaat f 800 mln naar onderwijs en dit, zo zeide de heer Hofstra, zal men toch niet willen beknotten met het oog op de industrialisatie. De eigenlijke beheersuitgaven zijn in percenten van het totaal ongeveer gelijk aan die van de jaren dertig. Veel mogelijkheden tot vermindering van het budget en dus tot verlaging van de belastingen zijn er derhalve niet, tenzij men de sociale voorzieningen, die de innerlijke rust van het land bevorderen, wenst af te kappen. Men zal dus, als men het belastingstelsel acht voort te vloeien uit de belastinghoogte, niet anders kunnen doen dan zoeken naar alternatieven. De heer Roemers was van mening, dat de belastingen, vooral door de heer Van Leeuwen, te hoog waren voorgesteld, omdat hij ook de premies van de sociale verzekeringen hierbij had gevoegd. Dit achtte hij onjuist; die premies vormen een publiekrechtelijke verplichting en als men deze tot de belastingen rekent, zou men dit ook moeten doen met de lonen, die eveneens het karakter van een publiekrechtelijke verplichting hebben ver-

¹⁾ Debaters waren (in volgorde van hun spreekbeurt) de heren A. F. Bronsing, Prof. Dr J. F. ten Doesschate, Drs D. Roemers, Ir H. I. Keus, Dr A. M. F. Smulders, Drs W. Willems (dit waren de 6 door het bestuur uitgenodigde debaters), Dr G. C. A. van Dorp, Drs H. W. J. Bosman, Prof. Dr W. C. Mees R.Azn, Dr M. W. Holtrop, Dr H. Philippi, Drs J. H. Derksen, Dr W. L. Valk, Dr F. W. C. Blom, Prof. Dr C. Goedhart, P. J. Spoorenberg, Prof. Mr Dr M. A. G. Harthoorn, Prof. Dr B. Schendstok en A. A. van Sandick.

kregen. Vrij algemeen was men echter van gevoelen — vooral Prof. Ten Doesschate heeft dit scherp geformuleerd naar voren gebracht — dat de hoogte van het budget geen gegeven grootheid is, dat de gedachte aan de onvermijdelijkheid van de hieruit volgende hoge belastingheffing derhalve onjuist moet worden geacht. De heer Willems achtte het funest het probleem van de hoge belastingen te minimaliseren. In het bedrijfsleven werken hoge belastingen monopolievorming in de hand. Als door de heer Hofstra als alternatief van een verlaging der vennootschapsbelasting wordt genoemd, een belasting op de thans onbelaste obligatierente dan is dat een uiterst gevaarlijke manier van redeneren. Wij gaan dan iets als winst belasten wat geen winst is. Waarop de heer Hofstra repliceerde met de opmerking, dat alternatieven in ieder geval gevonden moeten worden en dat het heus niet zo erg is, als de heer Willems meent. Met die monopolievorming loopt het nogal los: er is full employment, o.a. ook door de oprichting van nieuwe ondernemingen. Er is voorts een redelijke verdeling tussen besparingen en investeringen en indien de laatste niet omvangrijk genoeg zijn geweest, is dit niet een gevolg van het belastingstelsel.

In dit verband merkte de heer Keus op, dat het aller-eerste probleem, waar voor de ondernemer zich bij de progressieve en te hoge belastingdruk ziet geplaatst, is het bewaren van liquiditeit, waarvan de reële waarde door muntontwaardiging en devaluatie slechts een percentage van de nominale waarde vormt. Voorts dient hij zijn aandacht te geven aan de door de belastingpolitiek veroorzaakte prijsstijgingen, die onvermijdelijk zijn, zolang de op het bedrijfsleven rustende belastingdruk niet tot een dragelijker peil wordt verminderd, bijv. door het bestaan van hogere belastingvrije afschrijvingen, zoals voor semi-overheidsbedrijven en zoals zelfs verplicht is voor electriciteitsondernemingen. Hier is de rechtsgelijkheid geheel zoek en de rekening ligt na de electriciteitsondernemingen voor het bedrijfsleven onder in de zak.

In zijn repliek merkte de heer Van Leeuwen op, dat bezuiniging op het budget rechtstreeks wellicht niet mogelijk is, doch dat er andere vormen van bezuiniging bestaan. Is het nodig buitengewone uitgaven uit belastinggelden te financieren? Hiervoor dienen leningen te worden gesloten, waardoor tegelijkertijd meer aandacht zou worden geschonken aan het rendement van die uitgaven; men realiseert zich dan meer en beter, wat eigenlijk geschiedt en hierin zou een element van bezuiniging kunnen liggen, welke in betrekkelijk grote cijfers uitgedrukt zou kunnen worden.

Het fiscale winstbegrip.

Het behoeft geen betoog, dat ook het fiscale winstbegrip flink onder de loupe werd genomen. Prof. Ten Doesschate betuigde volledige instemming met hetgeen Prof. Smeets in zijn prae-advies dienaangaande heeft opgemerkt. Vooral de te lage afschrijvingen, welke in de leer van de historische kostprijs worden toegestaan, hebben nadelige invloed op de financiering van de onderneming. Winst wordt geheven over bedragen, die geen winst zijn, zodat belasting op schijnwinst ontstaat. De consequentie is, dat het kostprijsbegrip van de onderneming afhankelijk wordt van de vraag of er winst is of niet. De praktijk heeft aangetoond dat slechts 44 à 60 pCt van de juiste bedrijfseconomische afschrijvingen door de fiscus wordt erkend. Een lagere belasting van het bedrijfsleven is in ieder geval een punt van grote betekenis, ongeacht of die verlaging de kostprijsverhogende belastingen

of de belasting op de overschotten betreft. Het fiscale winstbegrip werd ook door de heer Roemers niet volkomen juist geacht en hij bestreed dan ook niet de winstbepaling volgens de vervangingswaarde, doch wees er op, dat door het verlaten van het begrip der historische kostprijs inflatoire, resp. deflatoire tendenties kunnen worden versterkt. Prof. Mees was van mening, dat de onjuiste winstberekening de structuur van de maatschappij beïnvloedt, doordat zij de onteigening van de aandeelhouder in de hand werkt. Hij was het eens met de heer Van Leeuwen inzake diens opvatting, dat de oprichting van nieuwe bedrijven in feite niet meer mogelijk was, tenzij onder bijzondere omstandigheden.

Nivellerings-tendenties.

Over de nivellerings-tendenties is ook menig hartig woordje gevallen. Een interessante omschrijving van het begrip nivellering gaf de heer Van Leeuwen, die zich deed kennen als een voorstander, doch met differentiatie volgens aanleg en bekwaamheden. Dit zou dan moeten worden een optrekken van het niveau naar boven; in dit verband moet dan ook het welvaartsprobleem primair worden gesteld. In tegenstelling tot veler opvatting echter stond die van de heer Smulders, die de tendentie tot nivellering slechts in geringe mate toeschreef aan het belastingstelsel, doch overwegend aan de ontwikkeling van inkomens en prijzen. De „propensity to consume” is slechts in ondergeschikte mate afhankelijk van de belastingheffing. De tendentie tot nivellering wordt bovendien, volgens de heer Smulders, zowel onderschat als overschat. De graad van nivellering is afhankelijk van conjunctuur en structuur. Sinds 1930 nu heeft de tendentie tot nivellering de overhand, in verband met het streven naar industrialisatie. Het is echter niet onmogelijk, dat de omgekeerde richting zich zal doen gelden na voltooiing van het industrialisatieproces. In tegenstelling tot de heer Smulders vond de heer Blom een belangrijk element van nivellering in de belastingpolitiek.

Een belangwekkende factor werd in het debat gebracht door de heer Holtrop. De drie adviseurs hadden het vraagstuk van het verband tussen belastingheffing en monetaire problematiek wel behandeld, doch grenzen en mogelijkheden van een bestrijding van inflatie door belastingheffing konden scherper worden gesteld. Onderscheid moet worden gemaakt tussen hetgeen de heer Holtrop noemde bestedingsinflatie en prijsinflatie. Bestedingsinflatie kan, in tegenstelling tot prijsinflatie, door de belastingpolitiek worden bestreden, vooral potentiële inflatie. Bij actuele of reële inflatie werkt het belastingstelsel in de regel echter niet snel genoeg, zoals ook Prof. Smeets had opgemerkt. Ook ten aanzien van het vraagstuk der nivellering heeft de heer Holtrop enkele behartenswaardige opmerkingen gemaakt. Indien het belastingstelsel leidt tot nivellering van inkomens en dit weer tot een tekort aan risicodragend kapitaal in de particuliere sfeer, dan is het gevolg zelffinanciering van de ondernemingen. Die zelffinanciering is groter dan voorheen en men zou kunnen concluderen — al erkende de heer Holtrop, dat men zich hierbij een beetje op glad ijs bevindt — dat zelffinanciering, gestimuleerd door het belastingsysteem, leidt tot de opbouw van reserves en tot opzameling van liquiditeiten in de ondernemings sfeer. Is dit, zo vroeg de heer Holtrop zich af, een structurele verandering en schort hier iets aan het doorstromingseffect? Met zekerheid kan hierop nog geen antwoord worden gegeven, doch men ziet wel, dat het vormen van

reserves wordt gestimuleerd, ook bij ondernemingen, die niet direct tot investering wenselijk over te gaan. Men kan dit een deflatoir effect noemen, hetgeen dan later kan worden gevolgd door een labiliserend effect, doordat de desbetreffende ondernemingen zouden kunnen putten uit eigen liquiditeiten, waarop door de centrale bank geen invloed kan worden geïnduceerd. Prof. Smeets was t.a.v. de reservevorming van mening, dat belastingverlaging in dit opzicht gunstig zou werken; nieuwe investeringen worden geremd doordat de winstverwachting te gering is. Rekening wordt gehouden, zoals de heer Willems in dit verband heeft opgemerkt, met de netto winst, dat is na aftrek van de belasting. Deze spreker achtte dit een gunstig verschijnsel. De bevolking van ons land wordt zodoende meer „belasting-minged”, geeft zich meer reukenschap van het feit, wat de belasting betekent.

Karakter van het dividend.

Een belangrijk punt werd nog gevormd door het debat omtrent vrijstelling van belasting van een primair divi-

dend. De heer Van Sandick bestreed dit denkbeeld. Hij wees er op, dat het dividend dan zou worden gesplitst in twee afzonderlijke delen. Bij de meeste vennootschappen wordt onderscheid gemaakt tussen primair en superdividend en de heer Van Sandick ziet hierin een bescherming van de aandeelhouders t.o.v. de tantiemegerechtigden. Het dividend is het resultaat van de werking van de geldverstrekking en een onderscheid ten aanzien van het in de onderneming werkende kapitaal tussen rentebestanddeel en ondernemingswinst moet onjuist worden geacht. Een verwatering van de begrippen in dit opzicht moet worden voorkomen. In dit verband zou het aanbeveling verdienen te breken met het stelsel van aandelen met nominale waarde en over te gaan naar een systeem van aandelen zonder nominale waarde. Een en ander was een opmerkelijke noot, die de heer Van Sandick aan het einde van het zo bijzonder geslaagde debat van 28 November naar voren heeft gebracht.

Amsterdam.

S. BROUWER.

Premie- en Bijdrageregeling Woningbouw 1953

Op 15 Mei 1952 werd de premiestop-ingevoerd. Deze werd 1 Januari jl. opgeheven en de verwachting heerste, dat gelijk hiermede een nieuwe financieringsregeling voor de particuliere bouw als herziening van de Premie-regeling Woningbouw 1950 in werking zou treden. Eerst bij besluit van 8 April 1953 was dit het geval en thans kennen wij het Premie- en Bijdragebesluit Woningbouw met de daarbij behorende Premie- en Bijdrageregeling Woningbouw 1953. (Tegelijk hiermede is ook vervallen de Verminderde Premiereregeling Woningbouw 1950).

Hierbij valt al direct op, dat de eerste regeling uit één enkele ministeriële beschikking bestond, terwijl de nieuwe uit twee gedeelten bestaat. Dit is een gevolg van de inmiddels in werking getreden Wederopbouwwet. Deze wet stelt in artikel 24 de eis, dat voor de steunregeling voor de particuliere woningbouw een algemene maatregel van bestuur moet worden uitgevaardigd. Teneinde echter deze regeling te allen tijde aan veranderende economische omstandigheden te kunnen aanpassen, treft men de minst aan wijzigingen onderhevige bepalingen aan in het besluit, de algemene maatregel van bestuur, en de andere bepalingen in de regeling zelf, de beschikking.

In brochurevorm zijn dit besluit en deze regeling uitgegeven. Zij opent met een circulaire, die o.a. aangeeft, dat de reeds ingediende aanvragen voor premie op grond van de Premiereregeling Woningbouw 1950 zullen worden afgedaan overeenkomstig de bepalingen van de nieuwe regeling. Alleen bij verstrekking van een bijdrage — zulks op verzoek van de aanvrager — moet een nieuwe aanvraag worden ingediend. Deze bepaling kan zowel gunstig als ongunstig voor de aanvrager zijn. Dit zal in het vervolg van dit artikel nader blijken.

Bij de bespreking van de Premiereregeling Woningbouw 1950¹⁾ hebben wij reeds laten uitkomen, dat de toekenning van één bedrag voor een bepaalde woning en dan nog wel voor het gehele land tot onbillijkheden aanleiding geeft. Dit kon slechts een beperking van de woningbouw in die gebieden, waar deze regeling het ongunstigst werkte, veroorzaken.

Men heeft in de huidige regeling meer differentiatie toegepast. Het gemiddelde bedrag der premie is echter ongeveer gelijk gebleven. Dit moest er uiteraard toe leiden, dat in bepaalde gevallen een hogere en in andere

gevallen een lagere premie wordt verstrekt. De bezwaren tegen de oude regeling kennende, kon het dus niet anders of de premie voor de bouw in de grote steden zou een verhoging ondergaan ten koste van het platteland. Uit het resultaat blijkt dit ook wel, want de premie voor de drie grote steden is een weinig verhoogd.

Gelukkig is een oplossing gevonden om het platteland tegemoet te komen. Vooral daar wordt het bezit van een eigen woning op prijs gesteld, afgezien van de omstandigheid, dat de mogelijkheid tot de bouw van eengezinswoningen groter is dan in de steden. In de reeds gememoreerde circulaire deelt de Minister mede, dat voor eengezinswoningen, in geval van eigen bewoning, gedurende 10 achtereenvolgende jaren een jaarlijkse bijdrage kan worden toegekend.

De Premie- en Bijdrageregeling Woningbouw 1953 toont diverse verschillen t.o.v. haar voorgangster. Een belangrijk punt is de uitbreiding van de maximum inhoud. De oude regeling bood slechts mogelijkheden voor woningen tot 375 m³ in geval van eengezinswoningen en 325 m³ voor meergezinswoningen (eventueel uit te breiden tot 450 m³, wanneer de aanvrager de woning zelf bewoont en meer dan 6 kinderen heeft). Bij zelfbewoning mocht bedrijfsruimte in deze inhoud begrepen zijn.

Een ruimer standpunt treffen wij in de nieuwe regeling aan. De maximum inhoud is opgevoerd tot 500 m³, zowel bij eengezins- als bij meergezinswoningen. Ook voor woningen met bedrijfsruimte geldt als maximum inhoud 500 m³, doch dan moet ook hier het pand voor zelfbewoning bestemd zijn. De invoering van een grotere inhoud betekent tevens, dat de bouw in de „vrije sector”, die toch al sterk in omvang was afgenomen, als afgedaan kan worden beschouwd.

Wat de inhoudsberekening betreft, deze is in hoofdzaak onveranderd gebleven. Als uitzondering kan genoemd worden, dat thans de inhoud van de garage buiten deze berekening blijft.

Het principe, dat de hoogte van de premie afhankelijk is van het aantal personen, dat in de woning kan worden gehuisvest, is gehandhaafd. Alleen de toeslag voor funderings- en grondkosten is gesplitst. De eerste houdt verband met het type der fundering en de funderingsdiepte. De toeslag voor grondkosten is afhankelijk van een der drie groepen, waarin de gemeenten zijn gerangschikt. Groep I bestaat uit de drie grote steden Amster-

¹⁾ „E.-S.B.” van 20 October 1950, no 1746.

dam, Rotterdam en 's-Gravenhage. Groep II omvat een 25-tal gemeenten, terwijl alle overige gemeenten in groep III zijn ondergebracht.

Het overzicht, dat de premiebedragen aangeeft, zullen wij niet overnemen. In de brochure staat deze geheel afgedrukt en daaruit kan voor elk geval de premie worden vastgesteld. Hierbij is gehandhaafd de indeling, waarbij woningen geschikt zijn voor de huisvesting van 2 tot en met 13 of meer personen. Wij willen dan ook slechts volstaan met het volgende overzicht ²⁾.

Oud.	Nieuw.
1. minimum premie per woning met normale fundering (0,85 m.P.)	1. idem.
a. eengezinshuizen f 3.000	a. eengezinshuizen:
	Groep I f 2.850
	" II " 2.550
	" III " 2.450
b. woning met 3 of meer bouwlagen f 3.100 resp. " 3.200	b. woning met 3 of meer bouwlagen:
	Groep I f 3.300
	" II " 3.000
	" III " 2.900
2. maximum premie per woning met normale fundering:	2. idem.
a. eengezinshuizen f 5.000	a. eengezinshuizen:
	Groep I f 5.750
	" II " 5.075
	" III " 4.850
b. woning met 3 of meer bouwlagen f 5.200 resp. " 5.600	b. woning met 3 of meer bouwlagen:
	Groep I f 6.025
	" II " 5.350
	" III " 5.125
3. minimum premie per woning met paalfundering, paallengte 20 m.	3. idem.
a. eengezinshuizen f 4.150	a. eengezinshuizen:
	Groep I f 3.875
	" II " 3.575
	" III " 3.475
b. woning met 3 of meer bouwlagen f 4.040 resp. " 4.140	b. woning met 3 of meer bouwlagen:
	Groep I f 3.775
	" II " 3.475
	" III " 3.375
4. maximum premie per woning met paalfundering, paallengte 20 m.	4. idem.
a. eengezinshuizen f 6.650	a. eengezinshuizen:
	Groep I f 7.525
	" II " 6.850
	" III " 6.625
b. woning met 3 of meer bouwlagen f 6.560 resp. " 6.960	b. woning met 3 of meer bouwlagen:
	Groep I f 7.075
	" II " 6.400
	" III " 6.175

Een nieuw element in deze regeling is het verlenen van een jaarlijkse bijdrage. Boven de premie kan gedurende een periode van 10 achtereenvolgende jaren een bijdrage worden toegekend gelijk aan 2½ pCt van de premie. Deze bepaling geldt alleen voor eengezinshuizen, m.d.v., dat:

- de aanvrager een natuurlijk persoon moet zijn en de leeftijd van 50 jaar niet mag hebben overschreden;
- de bijdrage wordt uitgekeerd indien en zolang de aanvrager de woning zelf bewoont;
- het bedrijfsgedeelte niet groter mag zijn dan 20 pCt van het woongedeelte;
- de woning of het woongedeelte een bepaalde oppervlakte niet te boven gaat.

Deze bijdrage is erfelijk. Indien de woning, in geval van overlijden van de rechthebbende of diens echtgenote, geheel of gedeeltelijk toebedeeld of in eigendom wordt overgedragen aan de overblijvende echtgenote of echtgenoot of één of meer eigen, stief- of pleegkinderen, dan wordt de toegekende bijdrage officieel overgeschreven op de nieuwe eigenaar. Bij overdracht aan andere personen dan zoiuist genoemd kan de bijdrage worden ingetrokken. Dit is eveneens het geval, wanneer de woning niet door de rechthebbende of diens gezin wordt bewoond en wanneer de rechthebbende de woning op enigerlei wijze vervreemdt.

Voor de uitbetaling van de jaarlijkse bijdragen is een eenvoudig systeem gekozen. Aan de rechthebbende wordt een bundel van 10 verzoeken toegezonden, die telkenjare een exemplaar bij het gemeentebestuur indient. Deze

zendt dit verzoek, voorzien van zijn advies, naar de Minister door.

Het is duidelijk, dat de jaarlijkse bijdrage in de praktijk slechts geldt voor het platteland, vooral nu de bouw van eengezinswoningen in de grote steden eerder uitzondering dan regel is geworden. Het moet dan ook als een leemte van de nieuwe regeling worden gezien, dat een dergelijke bijdrage niet wordt toegekend bij de bouw van woningen in coöperatief verband en in horizontale eigendom. Het verkrijgen van een „eigen huis” in de grote steden op een andere wijze is immers niet wel mogelijk.

Volgens de Premiereregeling Woningbouw 1950 mochten de woningen niet worden verhuurd tegen een hogere prijs dan door de Minister was vastgesteld. Deze bepaling is thans vervallen door het in werking treden van de Huurwet. In den vervolge wordt volgens het Besluit Bijzondere Huurprijzen de huurprijs slechts vastgesteld, wanneer de eigenaar zulks verzoekt. Dit zal slechts geschieden, indien de te bouwen woningen voor verhuur zijn bestemd.

Tot slot geven wij nog de punten, die ten opzichte van de oude regeling onveranderd zijn gebleven:

- de „voorschriften en wenken voor het ontwerpen van woningen (1951)”;
- de indiening van de aanvraag voor premie — met het bouwplan — bij het gemeentebestuur;
- de premie moet zijn toegezegd, alvorens met de bouw mag worden begonnen;
- wanneer binnen 4 maanden na de toekenning van de premie de bouw niet tot de bovenkant van de begane grondvloer is gevorderd, vervalt de premie; dit is ook het geval, wanneer de woning niet binnen een jaar na de toekenning van de premie gereed is;
- van de goedgekeurde tekeningen en het bestek mag tijdens de bouw zonder toestemming van de Minister niet worden afgeweken;
- een financiële tegemoetkoming op grond van de Financieringsregeling Woningbouw 1947 of 1948 kan worden omgezet in een premie. Op verzoek van belanghebbende wordt medegegeeld, welk premiebedrag kan worden verkregen, waarna hij binnen een maand moet beslissen of hij deze omzetting wenst.

De Minister heeft bij de behandeling van zijn begroting in de Tweede Kamer zich uitgesproken een voorstander te zijn van het „eigen huis”. In de reeds eerder aangehaalde circulaire noemt hij de invoering van de jaarlijkse bijdrageregeling „een eerste stap te zetten op de weg naar een actieve bevordering van het eigen woningbezit van arbeiders en met hen gelijk te stellen kleine zelfstandigen”. Hij vervolgt verder: „Het ligt in mijn voorname nader te doen onderzoeken, of in de toekomst een mogelijkheid tot realisatie van een volledige regeling aanwezig kan worden geacht, doch ik heb gemeend op de uitslag van het onderzoek niet te mogen wachten, nu zich de gelegenheid voordoet aan de Premiereregeling een uitbreiding te geven, waardoor althans een bescheiden eerste begin met de bevordering van het eigen woningbezit van de genoemde bevolkingsgroepen kan worden gemaakt”.

Moet deze uitlating gezien worden als een begin van een koerswijziging van de Overheid? Het ware te wensen, dat de Overheid daadwerkelijk meer aandacht dan tot nu toe gaat besteden aan het begrip „particuliere eigendom”. Dit op het natuurrecht geënte begrip is, wanneer wij de ontwikkeling van het eigendomsrecht nagaan, vooral gedurende de laatste 50 jaar en sedert 1940 in het bijzonder, danig geweld aangedaan. Het is hier niet de plaats daarop dieper in te gaan, maar verheugend is deze eerste stap met de hierop aansluitende uitlating van de Minister zeker. De eigendom vormt niet alleen een sociale binding van de mensen onderling, maar het hieruit voort-

²⁾ Overgenomen uit een circulaire van het Ministerie van Wederopbouw en Volkshuisvesting.

vloeiende gevoel van vrijheid en onafhankelijkheid zal tevens de weg kunnen zijn naar een betere sociale positie.

Wij mogen nimmer vergeten, dat er verband bestaat tussen maatschappelijke orde, de vrede der mensen onderling en de particuliere eigendom.

*s-Gravenhage.

W. DE RIDDER.

BEDRIJFSECONOMISCHE NOTITIES

Het kleine bedrijf

Op de Efficiencydagen, die dit jaar voor de 25e maal door het Nederlands Instituut voor Efficiency werden gehouden, kwamen in hoofdzaak vraagstukken betreffende het kleine bedrijf aan de orde.

Terecht had het bestuur van het NIVE zich op het standpunt gesteld, dat men de betekenis van de kleine bedrijven voor ons land niet mag onderschatten. Niet alleen dat het kleine bedrijf soms een eerste phase in de groei naar een groot bedrijf vormt, maar ook als „blijvertjes” spelen kleine bedrijven een onmisbare rol in ons economisch bestel. In bepaalde opzichten groeit laatstgenoemde betekenis zelfs nog steeds, bijv. door het veldwinnen van de gedachte, dat inschakeling van kleine bedrijven als „toeleveringsbedrijven” voor grote ondernemingen gewenst is. Trouwens, het feit, dat in 1951 450.000, d.i. ongeveer een derde van het totaal aantal in de Nederlandse nijverheid werkzame personen, bij bedrijven met maximaal 49 werknemers hun brood verdienen, spreekt reeds voor zichzelf.

Voor deze Efficiencydagen 1953 was een viertal prae-adviezen samengesteld met als titel: „Hoe is het mogelijk . . . het kleine bedrijf?”, „Grootbedrijf-kleinbedrijf, tegenstellingen en overeenstemmingen in de administratie”, „Op tijd leveren” en „Opleiding in kleine bedrijven”, welke studies voor de bijeenkomsten onderwerp van discussie uitmaakten. Ten slotte werden nog enige aspecten van het kwaliteitsprobleem belicht. Hieronder zullen enige hoofdpunten uit het eerstgenoemde prae-advies en uit de discussie daarover worden vermeld.

„Hoe is het mogelijk . . . het kleine bedrijf?”

Het kenmerk van het kleine bedrijf is de continue invloed van de persoonlijkheid van de ondernemer in alle geleidingen van het bedrijf, tot en met de laagste groep uitvoerende arbeiders. In elke industriële onderneming, groot of klein, moet door de leiding een aantal fundamentele taken worden vervuld, welke in het prae-advies als nevenstaand worden samengevat:

In het prae-advies wordt de vrees uitgesproken, dat kleine ondernemers bij het lezen van dit schema wellich de schrik om het hart zal slaan. Toch heeft een dergelijke opstelling haar nut. De goede ondernemer zal vaak reeds intuïtief bij al zijn beslissingen met de belangrijkste aspecten van deze taken rekening houden. Dikwijls echter schiet de „feeling” tekort en juist daarom is het nadenken over een schema als het bovenstaande van betekenis. Het kan er toe bijdragen om het onbewuste handelen ten dele te vervangen door beslissingen, die gebaseerd zijn op meer bewuste overwegingen.

In het grote bedrijf is de vervulling van al deze taken gelegd in handen van een groot aantal personen, in het kleine bedrijf grotendeels van slechts één persoon. Wil hij dit goed doen, dan zou de kleine ondernemer een duivelskunstenaar moeten zijn. Uitgangspunt is, dat dit tegenwoordig eigenlijk niet goed meer mogelijk is, zodra het bedrijf enigermate uitgroeit boven de omvang van het allerkleinste bedrijf.

Zodra moet worden aangenomen, dat het bedrijf een doorlopende groei zal vertonen, doet zich voor de ondernemer de vraag voor, wanneer hij bepaalde

Fundamentele taken, die in een industrieel bedrijf door de leiding vervuld moeten worden

I Alg. beheer	Productkeuze Vaststellen van vorm en taak van de onderneming Vaststellen ontwikkelingsplan van de onderneming Vaststellen bedrijfsbeleid t.a.v. productie en verkoop Beheer van kapitaal en evenwicht opbrengst-kosten (vaststellen bedrijfs- en productie-omvang)
II Technisch	Product-ontwerp; ontwikkeling bestaande en nieuwe producten Vaststellen en ontwikkelen van fabricagemethoden Keuze van in te schakelen fabricagecapaciteit elders (speciale bewerkingen of onderdelen) Keuze, ontwerp, aankoop, vervaardiging, wijziging, vervanging of onderhoud van productiemiddelen (gebouwen, installatie, machines, gereedschappen en hulpstoffen) Keuze van grondstoffen en te kopen halffabrikaten (w.o. verpakking) en keuring Voorcalculatie
III Commercieel	A. Inkoop: marktstudie (prijs, bronnen) inkoop-politiek contact met leveranciers, contracten B. Verkoop: marktanalyse (binnen- en buitenland) incl. gevraagde levertijd, uitvoering, prijs en verpakking verkoopstimulering (reclame etc.) contact met afnemers, contracten contact met collega's, marktafspraken, enz.
IV Personeelsbeheer	Aanneming (selectie), promotie, beloning „Personnel relations” Opleiding
V Organisatie van de fabricage	Werkvoorbereiding (incl. tariefstelling) Planning en werkregeling Instructie Regeling aan- en afvoer materiaal, product, gereedschap Prestatie-controle Kwaliteitsbeheersing
VI Administratief beheer	Boekhouding Fabrieksadministratie Nacalculatie en resultaatberekening
VII Financieel beheer	Liquiditeitsbewaking - investering, bedrijfskapitaal Fiscale politiek Eventueel contact met aandeelhouders
VIII Exterrie betrekkingen	Kennis overheidsapparaat en -regelingen, goodwill en entree Goodwill in lokale gemeenschap en arbeidsmarkt Deelneming in ondernemingsorganisaties Ervaringsuitwisseling, wetenschappelijke instellingen (o.a. NIVE)

delen van zijn taak niet meer zelf moet vervullen. Dit is het overschrijden van een drempel in de ontwikkeling van zijn bedrijf. Er is gevaar, indien hij dit te laat doet, maar evenzeer indien hij er te vroeg toe over gaat.

Voor de oplossing van de moeilijkheden, die zich hierbij voordoen, kunnen de volgende middelen dienen:

1. vereenvoudiging van zijn bedrijf (bijv. beperking van het aantal productietechnieken; type-beperking; kopen van standaarddelen; normalisatie);
2. delegatie van taken aan reeds in het bedrijf werkzame personen;
3. uitwisseling van gegevens met collega's en het vormen met hen van gemeenschappelijke organen, bedrijven of afdelingen;
4. het raadplegen van instellingen, organisaties en bureaux, die er zich op toelagen, om aan bedrijven adviezen te geven.

Voor- en nadelen van het kleine bedrijf.

Aan de uitgebreide en interessante discussie, gehouden aan de hand van een aantal door de prae-adviseurs geformuleerde vraagstellingen, waaraan ook vele kleine ondernemers deelnamen, kunnen hier slechts enkele punten worden ontleend.

Als voordelen van het kleine bedrijf werden onder andere genoemd: het sneller reactievermogen, verband houdend met de eenhoofdige leiding; de all-round erva-

ring, die het personeel er krijgt; de grote variatie-mogelijkheid in geproduceerde artikelen.

Als nadelen kwamen naar voren de financieringsmoeilijkheden, vooral ten gevolge van de voor interne financiering tegenwoordig vaak prohibatieve hoogte der belastingen; de soms slechte kostprijsberekening, leidend tot te lage aanbiedingsprijzen; de vaak te geringe geneigdheid tijdig jongere krachten aan te trekken en in te werken, die te zijner tijd de leiding zullen kunnen overnemen; de in vele gevallen geringe bereidheid tot onderlinge samenwerking.

Ten aanzien van het laatste punt werd echter de laatste jaren een verbetering geconstateerd; in sommige gevallen gaat de samenwerking tussen kleine ondernemingen reeds vrij ver. Ook wat betreft de samenwerking groot-bedrijf-kleinbedrijf werd een verbreding van het vaak reeds bestaande overleg bepleit, waarbij bijv. een uitbreiding van het toeleveringssysteem werd genoemd. Het zich wederzijds in kunnen denken in elkaars moeilijkheden zal hierbij van groot belang zijn.

Het NIVE heeft er o.i. goed aan gedaan, de moeilijkheden en mogelijkheden van het kleine bedrijf voor een keer eens op deze wijze onder de loupe te nemen. De conclusie bij vele toehoorders zal ongetwijfeld zijn geweest, dat er op dit gebied al heel wat is bereikt. T.a.v. concrete punten viel te beluisteren, hoe de betreffende ondernemingen, vaak met behulp van hun organisaties en adviseurs, er in waren geslaagd tot maatregelen te komen, die tot een verbeterde bedrijfsvoering leidden. Het einde van deze ontwikkeling is echter bij lange na nog niet bereikt; ze ontwikkelt zich in de komende maanden en jaren. Het NIVE heeft er in gelegen, ook hierop nog eens sterk de aandacht te hebben gevestigd.

Rotterdam.

J. C. BREZET.

GELD- EN KAPITAALMARKT

De geldmarkt.

De nieuwe regeling voor afgifte van schatkistpapier, waarbij ieder evenveel nieuw papier kan kopen als hij oud aflopend papier inlevert, heeft ten gevolge dat de geldmarkt thans niet verder wordt verruimd door het vervallen van dergelijk papier. Hoe belangrijk deze factor in het jongste verleden is geweest, blijkt wel uit het feit dat het ten laste van het Rijk uitstaande bedrag aan schatkistpapier tussen medio Juli (na de jongste inschrijving) en medio November met niet minder dan f 1 mrd is gedaald (nl. van f 5.600 tot f 4.600 mln). Vergeleken hierbij verzonk de geldverruimende invloed van de deviezenaanwas tijdens deze periode in het niet; deze bedroeg nl. „slechts” f 140 mln. De geldmarktsituatie zal thans in hoofdzaak door mutaties in de deviezenvoorraad en in de verdeling chartale: girale geldhoeveelheid worden beïnvloed. Deze mutaties kunnen echter vooralsnog slechts ondergeschikt van betekenis zijn, gezien het bestaande zeer grote bedrag der onvrijwillig onbelegde gelden. De liquide middelen der banken zijn momenteel ca 10 maal zo hoog als in de tijd dat deze instellingen vrij waren in hun keuze tussen wél en niet beleggen. De beleggingsvraag is daarom nog aanzienlijk, tot uiting komend in marktdiscounto's beneden de — per 16 November wederom verlaagde — officiële afgiftetarieven, en die bovendien nog grotereels nominaal van karakter zijn wegens gebrek aan aanbod. Typisch is ook het disconto van Decemberpapier ad 0 pCt, hetgeen betekent, dat de kopers een maand rente aan de verkopers cadeau doen, waarmee zij het recht kopen, de volgende maand nieuw papier bij de Agent te kopen.

De kapitaalmarkt.

Het aandelenkoersniveau vertoonde gedurende de verslagweek enige stijging. Hierbij speelde vooral de verwachting een rol, dat de internationaal georiënteerde Nederlandse ondernemingen, teneinde hun reputatie op de buitenlandse kapitaalmarkten te verstevigen, evenals Unilever tot dividendverhoging zouden overgaan. Hoezeer in de Verenigde Staten de positie van de aandeelhouders beschermd wordt bleek wel uit het feit dat, nadat de A.K.U. ter voldoening aan de strenge overheidseisen (S.E.C.) o.a. een introductie-prospectus van 67 bladzijden had gepubliceerd, thans het bestuur van de New Yorkse beurs notering niet toestond, dit i.v.m. een beperking van het stemrecht, die bij de A.K.U. geldt. Thans zal de onderneming notering op de American Stock Exchange (de vroegere curb-market) aanvragen, welke faam iets minder groot is. Het is opvallend, dat slechts via de eisen van buitenlandse beleggers, een buitenlandse Overheid en een buitenlands beursbestuur de belangen van het Nederlandse beleggende publiek t.a.v. dividenduitkeringen en publicatie ten slotte toch nog worden behartigd.

Op de obligatiemarkt werd de aandacht in de afgelopen week getrokken door een — op zichzelf niet grote — aflosbaarstelling van 3½ pCt obligatieleningen der Gemeente Hengelo. Sommigen vrezen, dat deze stap door andere zal worden gevolgd, en dat dit weleens het begin zou kunnen zijn van een conversiebeweging, zoals die ook in de dertiger jaren plaatsvond. De clause van vervroegde aflosbaarstelling van leningen van de zijde der debiteuren, die meebrengt dat de beleggers bij stijging van de rentestand het nadeel van koersdaling hebben en bij daling van de rentestand praktisch tot renteverlaging worden gedwongen, is hier te lande mede op grond van eisen van het Ministerie van Financiën vrijwel steeds aan overheidsleningen gehecht. Van sommige zijden wordt thans van de Overheid, die indertijd rentestijging zoveel mogelijk heeft bestreden, gevraagd nu ook een verdere rentedaling tegen te gaan.

Aand. indexcijfers.	20 Nov. 1953	27 Nov. 1953
Algemeen	160,2	161,3
Industrie	222,9	224,8
Scheepvaart	172,7	173,5
Banken	141,6	142,0
Indon. aand.	56,1	56,5
Aandelen.		
A.K.U.	175½	178¾
Philips	186	192¾
Unilever	219¾	230
H.A.L.	142½	144
Amsterd. Rubber	90	93¾
H.V.A.	111	114
Kon. Petroleum	341¾	342½
Staatsfondsen.		
2½ pCt N.W.S.	79%	79%
3-3½ pCt 1947	99%	997/16
3 pCt Invest. cert.	100%	10011/16
3½ pCt 1951	102	102
3 pCt Dollarlening	96½	96½
Diverse obligaties.		
3½ pCt Gem. R'dam 1937 VI ...	101	1017/16
3½ pCt Bataafsche Petr.	101¾	101¾
3½ pCt Philips 1948	10115/16	102%
3½ pCt Westl. Hyp. Bank	99	99

J. C. BREZET.